

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

ESKİ ESERLER ÖZEL NÜSHAŞI

EKİM - KASIM 1945

SAYI: 84 - 85

HALKEVİMİZİN YENİ YAYINLARI

	KİTABIN ADI	YAZAZIN ADI	Kr.
1	Mevlânânın Ressamları	Şahabettin Uzluk	300
2	Konya çevresinde beslenme meseleleri.	Prof. Dr. Saib Ragıp Atademtr	200
3	Konya	Naci Fikret Baştağ	300
4	İlgün Folkloru	Fehim Çaylı	200

Kitabsever yurttaşları, öğretmen ve öğrencileri ilgilendiren bu yeni yayınlarımız öğretmen, öğrenci ve memurlara % 30 iskonto ile satışa çıkarılmış bulunmaktadır.

Yayınlarımızdan satmak arzusunu gösteren Kitabevlerine de parası peşin olarak ödenmek şartıyla % 30 iskonto yapılır.

Satış ve müracaat yeri (Konya Halkevi Yayın Bürosu) dur.

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL : X

EKİM - KASIM 1945

SAYI : 84

KONYA'DAKİ ÂBİDELERİN BUGÜNKÜ VAZİYETLERİNE UMUMİ BİR BAKIŞ

M. AYAŞLIOĞLU

Konya, Orta Anadolu'nun âbideler bakımından büyük değer taşıyan bir beldesidir. Bu belde, Türk Mimarlık san'atında gerek klâsik ve gerek rönesans san'atçıları'nın san'at heyecanlarına kuvvet ve ilham bahşeden bir kaynak olmuştur. İlk önce Bursa mektebi ve sonraları Edirne ve İstanbul'daki muakip mektepler üzerinde yıllarca te'sir icra eden büyük mektep üstadları on ikinci asırda Konya'da yaşıyorlardı.

Bilhassa, bu büyük mektebin mümessili Kelûk bin Abdullah bulunmakta idi ki san'atkâr bu uğurdaki idealine İnceminare ve Karatay medreseleriyle büyük ve yüksek bir vüs'at veriyordu. Aynı tarzın çıraqları tarafından Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde Karaman ve Osman oğullarının idaresi altında devam ettirildiğine şahit olmaktayız Hatta, bu tesir Fatih devri mimarlığında kendini büyük

bir vâsî içinde gösterdiği gibi, Bizans mimarlığı yanında Türk mimarisine büyük bir inkişaf sahası veren üstad Koca Sinan'ın âbidelerinde de aynı kuvvet ve ölçüde tesirleri bulunuyordu.

Binaenaleyh, böyle geniş bir te'sir ve kuvveti haiz bulunan mektep mevcudiyeti üzerinde saklı duran Konya mektebi ve eserleri maalesef uzun zaman yıprandıktan sonra bakımı bugün müzeler eline düşmüş bulunuyor. Mevcut eserlerde ise, ön plâna esas karakterlerini saklıyabilen, aynı zamanda restore müşkülâtı bulunmayan küçük eserlerin onarılmalarına ait ilk çalışmalara başlamış bulunuyor. İnceminare, Sahibata, Sırçalı ve Karatay gibi büyük ölçüdeki eserler de bugün için durumları nazardan uzak tutulmayacak bir haldedir.

Bu ikinci grup eserlerin değeri bakımından restore, rölöve ve tarihi

Konya'nın görüntüsü

bunları incelemek suretiyle daha büyük ölçüdeki bir fa'aliyetin henüz başlamamış bulunduğunu ve fakat bu tepşirin pek uzak olmadığını büyük bir sevinçle söyleyebilirim. Hattâ, bu uğurdaki ilk muvaffakiyetler Alâeddin camisinin ve diğer âbidelerin tamamıyla Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler Umum müdürlüğüne bağlanmalarıyla başlamış bulunmaktadır.

Bu tarihî eserlerin onarılmalarında muhakkak suretde bu işlerden anlayan bir mimarın bulundurulması veyahut daimî suretde kontrole tabi tutulması şarttır. Böyle olmadığı takdirde yapılan ve yapılacak bütün onarmalarda bir çok hataların işlenmesi kabildir. Netekim Konyada Eski Eserleri Sevenler tarafından büyük fedakârlıkla başlanan Şems-i Tebrizi mescidi onarmasında restore ve rölöveleri yapılmadığı gibi, tarihî vesika ve eski fotoğrafları da görülmemiş

ve tetkik edilmemiştir. Binaenaleyh bugünkü inşaat vaziyeti mescidin eski halini tamamiyle kaybettirmiş bulunmaktadır.

Bütün bu hataların menşei tetkik edecek olursak gerek mahallinde mevcut, gerekse yapılacak işlerin esaslı şartnamelere ve resimlere istinat etmemelerinden ileri geldiğini görürüz. Hususî teşekküllerin bu gibi fa'aliyetlerinden ilk önce organlarında san'at ve teknik yönlerini kuvvetli bir mevzua çıkarmak mecburiyeti vardır.

Bilhassa bu noktaları gözönünde bulundurmak suretiyle başlayacak yeni onarma fa'aliyetleri gerek turistik ve gerekse san'at yönleri pek büyük ve yüksek durumda bulunan bu eserler yarın için bütün dünyanın hayret nazarlarını büyük bir takdirle kendi üzerlerinde toplayacaktır.

ÂBİDELERİMİZİ NASIL TAMİR EDEBİLİRİZ?

Âbide tabirinin mânaları. Milletlerdeki mevcudiyeti. Türkler ve âbideleri. Muhafaza şartları. Bu uğurda olan faaliyetler. Tamir ve yeniden yapma fikirleri. Mimarda aranılacak vasıflar. Hususî ve resmî organlar. İş bölümünde derece farkları. Çalışmada programın rolü. Mimarın bileceği mühim noktalar. Tenbellikden doğacak mesuliyetler. Onarılmasında birinci derecede âbidelerden bazıları.

ŞEHABETTİN UZLUK

Umumiyet üzere herhangi bir hatırayı veyahut şahsı daima hatırlatmak için vücuda getirilen işaretlere âbide diyorum. Binanaleyh, daha geniş bir tabirle en basit malzemeden toprak yahut taştan mürekkep en küçük ölçüden pramitlere kadar türbe yahut bunun haricinde meydana çıkarılmış mevzuları temsil eden örneklerdir. Bilhassa, âbidelerin plâstik ve mimarile büyük ve geniş ölçüde alakaları vardır. Meselâ: Mevzular soylara göre muhtelif şekillerde dikatimizi çekmektedir. 1)

Mısırlılarda pek sade bir form içinde göklere kadar yükselen piramitler, yalnız hükümdarların mezarlarını ihtiva etmekle beraber, daha çok onların halk ve dünya milletleri arasındaki kudret ve büyüklüğünü tanıtmak gibi ikinci ve daha mühim bir mânaya sembol olarak inşa etmişlerdir. Mısırdaki teşekkül eden bu âbide formu ağır ve masif bir gövdeyi temsil ettiği halde, aynı düşünce meselâ: Yunanlılarda daha çok canlı temsillere kıymet verdimiş ilâhlar, âlimler, şairler, devlet adamları, kahramanları yaşatmışlardır. 2)

Bu hal Romalılarda yalnız insanlara temsil edilmiş ve büyük devlet memurları ile ordu kumandanları daima kendilerine âbide kurulması lâzım gelen iki mevzu teşkil ediyor-

1). L. Adler, Wasmuths Lexikon der Baukunst, Band II, S 150/152.

2). Ş. İpşir, Rönesans San'atı, S 64/65.

du. Bu uğurdaki faaliyetler milâdî VI ncı asıra kadar müteaddit tiplerde Roma İmparatorluğunun hudutları içerisinde tatbik görüyordu. Acaba bu milletler yanında Türkler nasıldı, yâni Türklerin de böyle hükümdarları ve diğer büyükleri için kurulmuş âbideleri var mıydı?

İşte bu soruyu pek kuvvetli vesikalarla sağlamak daima kabildir. Türkler de Doğudaki Asya hayatlarından itibaren muhtelif şekil ve ölçülerde pek eski zamanlardan başlayarak bugünkü hayatımıza kadar, pek çok ve zengin âbideler kurmuşlardır. Binanaleyh, Türkleri dünyadaki eski milletler arasında sayabileceğimiz gibi, aynı zamanda medeniyet ve kültür yolunda da ayrı değerinde bir mevcudiyeti olduğunu ilk önce hatırlamamız lâzımdır.

Bu ufak işaretleri âbidelerin ne maksatlar ve nasıl meydana konuldukları üzerine verdikten sonra, onları koruma için hangi yıllarda çalışmaların başladığına geçiyorum. Burada böyle bir korumayı hatırlarken mevzuu geniş bir çerçeve içinde göstermek lâzımdır. O da muhafazası lâzım olan şeylerin yalnız taş malzemesine inhisar etmeyip bilâkis onun haricinde vücuda getirilmiş bütün bir surette san'ata ve tarihe temas eden örneklerle de şâmil olabileceğini hatırlatmak isterim.

Binanaleyh, bu uğurdaki eserler: Camiler, türbeler, medreseler, ker-

Karatayın görünüşü

vansaraylar yanında minyatürler, yazılar, kabartmalar, çiniler, oymaları da birlikte düşünmek ve birlikte muhafaza etmek şarttır. Her iki guruba ait eserleri de korumak ve birlikte saklamak endişesi tam XVI ncı asırda başlamış ve XIX asırda yükselme noktasına ulaşmıştır. Bilhassa, âbideleri koruma düşüncesi Rönesans günlerinde hatırlanmış olmasına rağmen, bir yüz seneden beri ki mevcudiyeti herhalde çok şümullüdür. 3)

Bunların devlet himayesi altındaki korunmaları ise ilk defa XIX asırda başlamaktadır. Meselâ: Bu uğurdaki faaliyetler, yalnız onları sevmekle iktifa etmek düşüncesini vermemeli aynı zamanda durumlarını sağlamak, ilim, san'at yardımıyla kayıp olmuşları tekrar ortaya çıkarmak gibi, mütemmim noktaları hatırlatmak lâzımdır. Bu işleri görmek için tamamiyle hususî ve ayrı bir kuvvete pek büyük ihtiyaç vardır.

3). E. Blunck, Wasmuths Lexikon der Baukunst, Band II, S 152/153.

Resmî ve hususî şekillerde olabilecek olan bu faaliyet sahası, bazen parça, pek çok defalar da bütüne temas edebilir. Onun için parçaları korumak veya bütün kayıpları yerine koymak bazan bütün halinde yıkılmaya yüz tutmuşlardan biri olabilir. Bilhassa, bütünü, kayıp olmaya yaklaşanları umumî bir çatı altında korumağa çalışmak pek ziyade tavsiye olunabilir. 4)

Bunlardan parçalar ve kayıp olmuşları ortaya yeniden getirebilmek için, herhalde yalnız çalışmalardan uzak kalmak icab eder. Fakat tamamı yıkılmak tehlikesinde olanlar da herhangi bir çatı kurmak suretiyle onu daha evvel yıkılmadan koruyabilmek daima mümkündür. Böyle bir çalışmada, diğerleri için pek lâzım olan branş bilgi eksikliği bir dereceye kadar kabul edilebilirse de yatkın bir elin ortada bulunması pek ziyade arzu olunabilir.

4). Y. Stübgen, Der Städtebau im Hdbch d. Architektur, IV. Teil 9.

Çünkü, bu çalışmada her şeyden evvel dikkatimizi toptıyan nokta, o eseri dıştan korumadır. Onun için stilden ziyade eseri kapatmak için çatının teşekkülüne kendimizi vereceğiz ve vasıtamız tarihi yardımlardan ziyade, teknikî bilgilere baş vurmuş olacağız ki, bu hal çaresi yanında ayrıca yapıdaki hasıl olacak dış görünüşü de birlikte düşünebilirsek, herhalde bu yolda pek iyi ve doğru bir hareket yapmış oluruz.

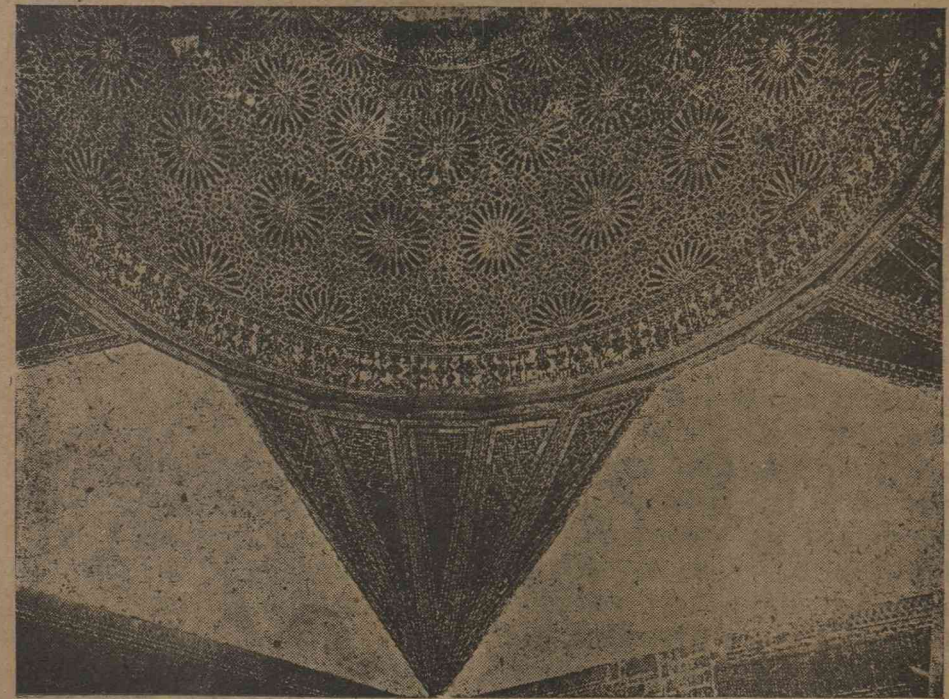
Bu suretle hususî ve Resmî teşekküllerin elinde bulunan abideleri tamir etmek için evvelâ: bu eserleri ayrı ayrı incelemek suretile bir listesini vücade getirmelidir. Müteakiben de eserlerin durumlarına göre, daha fazla yıpranmışları öne atmak ve onlardan başlayarak tamirlerine savaşmak lâzımdır. Böyle bir eseri ise yalnız mimarî Akademisini bitirmiş bir Mimar vasıtasıyla değil, bilâkis o mîmarda tarih ve san'at yönlerinin de

ayrıca olgun bir mevcudiyette bulunmasına dikkat etmek icab eder. 5)

Binamaleyh, bu uğurdaki yapılacak faaliyet, yalnız teknik yönünden yâni bir taraflı bir mevcudiyet üstüne istinat etmekle kalmaz, aynı zamanda bu mevcudiyet yanında bilhassa, Türk Mimarîsinin vasıflarını ve tarihî seyirlerini pek yakından hususî bir şekilde öğrenmiş bulunması hemen diyebilirim ki ilk şart olmalıdır. Meselâ: Eserde kaybolmuş unsurları veyahut yıkılmak tehlikesindeki unsurların derecelerini iyi bilmiş olması pek lüzumludur.

Yoksa, bu işaret ettiğim vasıfları kendinde toplamamış herhangi bir mimarın yeni tekniği nekadar iyi ve hatasız kavramış olmasına rağmen, resmî veya hususî bir teşekkülün işi kendisine havale etmek herhalde mevzudaki ciddiyet ve değeri hiç sayma-

5). A Gabriel, La Restauration des Monuments Historiques Turcs, P 11/19.

Karatayın içi

Selçukî sultanlarının türbesi

mak gibi bir şey olur ki, fayda yerine zararı ikame etmiş oluruz. Binaenaleyh, öyle bir vazifeyi üzerine alacak kimsenin herşeyden önce, bu eserleri tarih, san'at ve estetik yönlerinden iyi etüt etmiş olması lazımdır. 6)

O halde, sanatkârda bulunması lazım olan vasıflar: Yalnız mesleki bilgi değil, bu bilginin aynı zamanda ve bilhassa, tamiriyle meşgul olacağı âbidenin umumî Türk mimarisindeki mevkiini tayin etmiş olmak, Türk sanat tarihindeki orijinaliteyi ve muavin bilgi olarak da estetik yönünden emin bir mevcudiyette bulunması pek lüzumludur. Eserin şehircilik bakı-

6) Deutsche Bauzeitung, No 12,

mından şehirdeki vaziyeti ve derecesini ayrıca anlamış ve kavramış olması pek ehemmiyetli bir noktayı teşkil eder.

Şu hale göre: bütün mesele eser hakkında ümidi ve aynı vakitte endişeyi de havidir. Çünkü, bugüne kadar pekçok eserler tamir olunurken aslından uzaklaştırılmaktadır. Bunu daha açık söyleyeyim. Herhangi bir tamir kelimesinden anladığımız manâ mevcutlar yerine yenilerini ikame etmek olmaktadır. Tabii böyle bir hareket âbidenin her türlü harap olmasına karşı alınmış bir tedbir olamaz. Belki âbideyi başka bir şekle koymaktır. Binaenaleyh, bütün şumulu ile âbidenin tamiri, bizim şimdiye kadar

anladığımız mânalardan pek başka bir vaziyet arz etmektedir. 7)

Onu da yukarda kaydettiğim durumlarda bir iş adamının bu vazifeyi kabul etmiş olmasıyla ancak kabildir. Böyle bir vasfı olan bir mimarın acaba bu işe nasıl bir mesai ile başlaması lazımdır? Her halde böyle bir işi yapacak mimarı diğerlerinden ayırt etmeliyim. Meselâ: Her hangi bir yapıyı proje etmek ve onun yüze çıkmasına gayret gösteren bir mimarla bir âbidenin durumu önünde kendini yoracak mimarın her ikisi de aynı ismi taşımalarına rağmen, iş başındaki mevcudiyetleri büyük farklarla birbirinden ayrılmaktadır.

Bilhassa, bu iki sanatkârın pratikteki alâkaları da herhalde aynı şartlar altında olmayacaktır. Çünkü,

7). Zeitschrift «Die Denkmalpflege»

herhangi bir yapı ve onu bitirmek için tanzim olunan program ile tarihi bir âbidenin hayatını sağlamak için sarf edilecek mesai de kontrol ölçüleri hiçbir vakit müsavi kuvvette değildir. Belki, bir abideyi onarma vasfındaki mesai ise kat'i surette benzeri olmayacaktır. Binaenaleyh, bir yapıdaki mimarın vaziyeti gibi değildir. Bir âbidede çalışan mimarın daha çok ve daha yakından fazla zihin yorması lazımdır. 8)

Hattâ, uzun zaman eserle ve çalışanlarla birlikte derinden alâkadar olması pek lazımdır. Bu iş o derece büyük ve o derece naziktir ki, bütün ve daimî bir kontrolün ikinci mimar tarafından icrasına lüzum vardır. Öyle bir kontrolün zamanında ve her

8) Berichte über die alljährlich seit 1900 stattfindenden Tage für Denkmalpflege.

Karaaslan türbesi

Alâeddin Camisi içi

Zazadin hanı

zaman yapılmaması yahut yapılması pek büyük maddî kayıplar yanında bir okadarda manevî mes'uliyetin hükümlerini tevli edebilir. Aynı zamanda, kültür mevcudiyetini ispat eden bir vesikayı bu yüzden kaybetmek tehlikesi hasıl olabilir. 9)

Vakıa, herhangi bir mimarın hiç bir vakit ustabaşı gibi, âbide yanında ikamet etmesi veya o mahalden hiç ayrılmaması gibi mecburiyetler olmakla beraber, herhalde el işine itimat edebileceği bir ustabaşıyı orada her zaman için bulundurması, kendisinin de hafta arasında yapıyı ve işçileri sık sık gözden geçirmesi lâzımdır. Meselâ: Herhangi bir yerde tamir edilmekte olan bir âbide için, Arkeoloğ Mimarın bizzat o mahalde veyahutta civarda bir yerde ikamet ederek âbideyi mütemadî bir kontrole tabi tutması icap edebilir.

9). K. Heyer. Denkmalpflege und Heimatschutz im Deutschen Recht.

Alâeddin tepesinde yokedilen saat kulesi

Bu hal mimarı bir taraftan büyük bir kayıt altına almış olmakla beraber diğer taraftan bilâhare zuhur etmesi ihtimal dahilinde olabilecek büyük mesuliyetleri vaktinde gözlemiş olmaktadır. Bilhassa ustabaşı tarafından anlaşılmayan noktaları, zamanında halletmek ve işin normal bir şekilde devamına kolaylık vermiş olacaktır. Binaenaleyh, mes'ele daha düzgün bir organ içinde işi idare etmektir. Hiç bir vakit, yalnız yeni bir âbide ortaya çıkarmak değildir. Belki aksine, o âbide de zamanın ve tabiatın yok etmeye çalıştığı unsurları daha fazla tahripten korumaktır.

Bu uğurdaki mesai, bir hasta ile Doktor arasındaki vaziyete pek benzer. Nasıl Doktor hastalığın derecesini bilmek ve ona göre tedbir almak zorunda ise, arkeoloğ mimar da yapının derecesini ölçmüş olmak lâzımdır. Bilhassa, Doktorun hastanın bünyesine göre sunduğu ilâcı, mimar

yapının kabul edebileceği şekiller ve ölçüler dahilinde hareket etmeye mecburdur. Yoksa her yeni ilâcı bünyeyi anlamadan lüzum göstermiş bir vaziyette kalır ve fayda temin edeceğim diye kuru bir masraf plânçosu tanzim etmekle vakit kaybetmiş olur.

Bunun içinde mimarın yapıyı pek doğru bir surette etüt etmiş olması iktiza eder. Ondan sonra, yapıda ziyade harap olmuş noktaları işaret etmek, olgun bir bilgi yardımıyla onu iyi bir duruma koyabilmeğe çalışmaktır. Meselâ: bu ameliyat esnasında

Sahip Atanın kapısı

icap edecek tedbirleri daha önce kestirmiş olmak, bu noktayı ustanın anlayacağı şekilde kendisine anlatmış ve öğretmiş bulunması pek fazla göz önünde bulundurulacak noktayı teşkil edebilir.

Binaenaleyh, arkeolog mimar bir aile doktoru gibidir. Doktor nasıl elindeki listeye göre, hastalarının sıhhatlerini kontrol ve muayene yaparak onlarla daimi surette yakından alâkadar olursa, mimar da aynı vazifeyi yapmakla mükelleftir. Bilhassa, âbideleri teftiş ve muayene vakitlerini zamanında yaparak tamire lüzum gördüğü yapılara zamanında yetişmek ve pratik vaktinin mevsimin iyi aylarında ceryan etmesine ehemmiyet vermesi pek lüzumlu bir noktadır.

Yalnız, bazen onların herhangi bir surette ihmal edildikleri belki vaki olabilir. Halbuki, âbidelerde böyle bir kayıtsızlık hiçbir vakit hatırlanmamalıdır. Bilâkis, Mimarın iyi düşünülmüş ve tesbit edilmiş mesai programına göre vazife gördüğü sınıflardaki bütün eserleri vakit ve zamanlarda birer birer incelemesi, sıhhatli olmayanlarını derhal işaret etmesi icap eder. Eğer bu işler vaktinde muayene edilmezse, kış günlerinde âbidelerin tamirine devam etmek gibi mecburi-

yetler baş gösterir ki, mimarın yapmış olduğu bir kabahat olur.

Acaba bu gibi tenkitlere maruz kalmamak için mimarın ne yapması kabildir? Onları burada şöyle hülâsa edebilirim: Evvelâ mimarda bulunması şart olan mesleki kuvveti kaydettikten sonra, tarih ve sanat yönlerinden de ayrıca bir mevcudiyet sahibi olmalıdır. Bilhassa, çalışma programını en üstte sayması ihmalinden ve yanlış düşüncelerden uzak kalmalıdır. Faaliyetlerini artık bir kuvvette, yalnız çalışmak istediği âbideye vermelidir. Bu intizam, tamirin sonuna kadar aynı ölçüde devam etmelidir.

Bu endişeler ve kuvvetli istekler, mimarda mevcut bulunmadıkça veya idealinde derin mevki işgal etmedikçe, yapılacak faaliyetlerden muvafakiyetli bir netice çıkarmak kabil olamayacaktır. Mimar ve onun tabii olduğu organ için vakit öldürme ve kuru çabalamalardan mürekkep bir takım boş hareketler demek olur. Onun içindir ki, arkeolog mimar en önce bu noktayı dikkatte tutarak hareketlerini ona göre uydurmak zorundadır. Bilâkis, bu noktalar onun gözünde değerini kaybettiğçe, kendisinden umulan faydalarda o nisbette dereceden düşmüş en aşağı vaziyette kalmaya mahkûmdur.

ÜÇ ANIT

Dr. OSMAN ŞEVKİ ULUDAĞ

Konya vilâyetinin her tarafında geçmiş günlerin medeniyetine işaret eden anıtlar var. Ilgında ve Ereğli'de kârvan saraylar, Karaman'da medrese hemen her kazada kendine mahsus özellikle dikkati çeken bir cami: ve bunlar kültür, sağlık, ticaret ve askerlik kurallarıdır.

Hâdim'de gördüğüm anıt, Konya vilâyetinin en basit, basit olduğu kadar da yüce bir âbidesidirki üzerinde ne bir ziynet eseri, ne de bir satır yazı taşımadığı halde altındaki toprak içinde yatan büyük şahsiyetin, yani bir vakitler bulunduğu merkezi ilim ve irfan ocağı haline getirerek, halkın ahlâkındaki metinliği kuvvetlendirmiş olan HÂDİMİN mezarıdır.

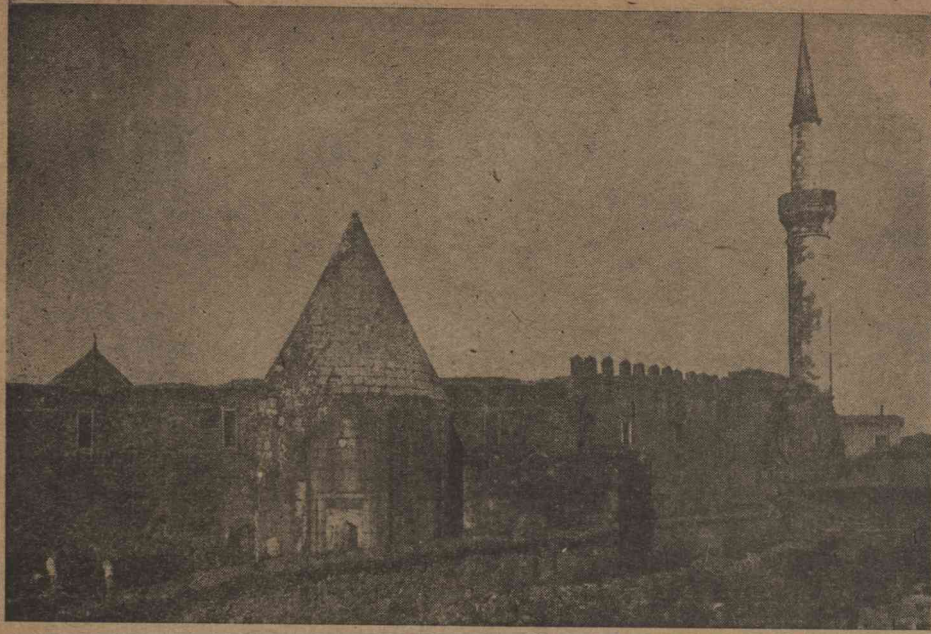
Ben, bu yazımda üç kazada bulunan üç âbideyi ele alacağım ve bunlar hakkında kazaların halkından bazı dileklerde bulunacağım.

Beyşehir her gidişimde duygularım ürperir. Eşrefoğlu camii'ni ilk gördüğüm zaman, onun o vakte kadar işitmediğim ve bir yerde okumadığım bir çok özellikler taşıdığına şahit oldum.

Bazı Selçuk eserleri insana (tamamlanmamış) duygusu vermektedir. Meselâ camiler de yalnız mihrap ve mimberin bulunduğu ön kısım kârgir olarak ve dikkatle yapıp süslenirken sonra diğer kısımlar basit bir inşaat sistemi ile ona eklenmiştir. Ermenek'de de bu neviden bir cami vardır.

Eşrefoğlu camii mihrap ve kapu cihetine iki ayrı parça olarak yapılmış, bu parçalar inadına süslenmiş ve araları başka bir yapım ile birleştirilmiştir. Bu caminin çinileri ve mimberi hakkında pek çok methiyeler yazılmıştır. Bununla beraber caminin eşsiz güzelliğini sağlayan bu unsurlar, yani güzel çinileriyle artık tamir kabul etmeyecek dereceye gelmiş olan kıymetli abanoz mimberi eşsiz şeyler değildir. Orada daha ne güzellikler vardırki yakın zamanlara kadar dikkati çekmemiştir. Eşrefoğlu camii, farkına varılamayan bu güzellikleri ile yalnız Konya vilâyetinin değil, bütün Türkiye'nin en değerli anıtlarından birisidir.

Tam ortada tavan süsleri zamanın zevk ve üstünlüğünü gösterir. Yapılışından bu güne kadar bilgisiz tamirler esnasında mühim parçaları kaybedilmiş olan tavan tezyinatının kalan parçaları dikkati çeken güzelliklerden birisidir. Hele kalın ağaç sütunların başlıkları, benim gördüğüm bütün anıtlar arasında bir özellik taşıyor ki onlarda ahşap üzerine oyulmuş istalaktitlerdir. İstalaktitli sütun başlıkları, mermerden yapılmış olmak üzere Türkiye'nin her tarafında vardır. Fakat aynı süslerin ağaç üzerine yapılmışını ben yalnız Eşrefoğlunda gördüm. Eğitim bakanlığı müzeler dairesi müdürü arkadaşım Hamit Zübeyr Koşay ile bunu konuşuyorken ondan öğrendimki Aydın'da da bu çeşitten sütun başlıkları taşıyan bir anıt

Beyşehir Eşrefoğlu caminin umumî görünüşü

varmış. Bir tek eşi olsa da Eşrefoğlu camii'nin bu özelliği ona önem verdirir.

İtalyada, Milano Katedralı, renkli camlarıyla meşhurdur. Dışardan bakılınca divarlarının her taşı dikkatle işlendiğinden dolayı inadına süslü görülen Milano Katedralı'nın içerisindeki özellik, bu renkli camlardan sıran ışığın verdiği mistik tesirlerdir. Ve renkli camlardan bahsolunuyorken bu kilise bir örnek olarak gösterilir. Eşrefoğlu camii'nin pencerelerini yakın senelere kadar süsleyen renkli camlar, yine gördüklerim arasında, Türkiye'deki en eski renkli camlardır.

Süleymaniye camii güney divarını süsleyen renkli camları serhoş İbrahim, erişilmez bir san'at kudretiyle işlemiştir, Topkapı sarayının muhtelif dairelerinde, ve diğer âbidelerde renkli camlara ait çok kıymetli varlıklar görüyoruz. Beyşehir de Eşrefoğlu camisindeki renkli camlar bunlar kadar süslü değildir. Bunların de-

ğeri camların eskiliğinde, ibtidailiğinde ve renklerinin güzelliğindedir.

Karapınardaki Sultan Selim camii hakkında, son asırda ilk etüdü galiba ben yazdım. Konya dergisinin eski bir sayısında camii'nin tarihî değeri hakkında araştırmalarda bulunduğum için tekrar aynı sözleri yazmağa lüyum yok. Bu caminin sonradan tamir gördüğü hattâ tamir esnasında esaslı değişikliklere uğradığı muhakkaktır. Meselâ kubbeyi duvarlarla birleştiren kuşak, mutlaka sonra yapılmış olacaktır. Çünkü bu kuşak üzerinde bulunan yuvarlak pencerelerle divarlardaki pencereler aynı çizgi üzerinde değildir, çaprazıktır ve âbide Kanunî Süleyman devrinde yapıldığına göre Sinan'ın eseri olmak lâzım gelir ve orada Sinan damgası gayet aşikârdır. Mimar Sinan tenazura çok riayet eder bir adam olduğu için aynı cephede bulunan pencereleri böyle çapraz yapmaz ve

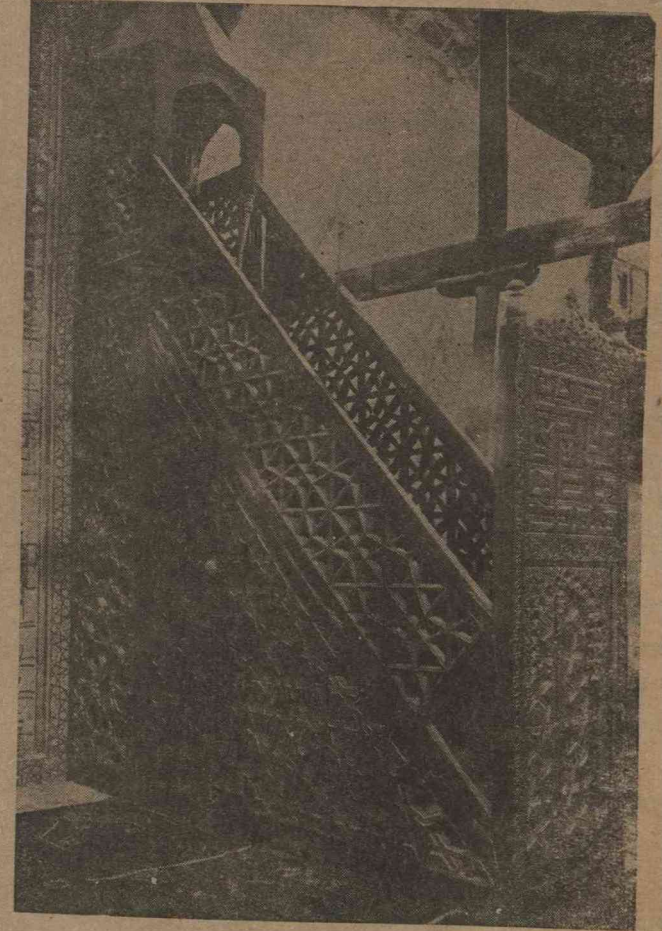
bu kusur, sonradan yapılan tamire aittir.

Bundan başka yine Karapınar camii'nin kapusu üzerinde bulunan mermerden oyma güneş motifi de yine böyle esaslı tamir esnasında konmuş olacak. Çünkü Sinan'ın eserlerinde böyle bir motif yoktur, bu sembol Sinan ekolünün hüküm sürdüğü en son zamanlara aittir. Muhakkak saydığımız bu tamir, belki de üçüncü Ahmed zamanında yapılmış olacak.

Mes'ele camii'nin mimarlığında, tarihinde ve tamirinde değil, onun en büyük olan değerini söylemektedir. Oradaki asıl kıymeti söylediğim

vakit bana (dağ inledi, inledi, nihayet bir fâre doğurdu) denmiyeceğine eminim. Ben o koskoca âbidede en dikkate lâyık olan bir çift kapu halkası gördüm.

Karapınar'da camiden başka şadırvan, kervansaray, medrese, hamam gibi büyük bir imaret var, bunlar arasından bir tek kapu halkasına önem vermenin sebebi var. Karapınar gibi çorak bir mîntıkada kurulmuş olan kasabanın ortasında zikrettiğim mamurenin değerini kimse azımsamaz. Bunlar başka mesele. *Fakat camii'nin kapusundaki tunç halkalar Türkiye'de, belki de İslâm âleminde raslanmayan bir eserdir.* Herkes bi-

Eşrefoğlu camii minberi

Tamirden sonra Eşrefoğlu camisi

İrki Türk'ler canlı mahlûkların resimlerini yapmaz, hele böyle resimlerin bulunduğu yerde namaz da kılmazlar. Halbuki cami'nin kapusundaki halkalar, ağız ağıza gelmiş iki yilandan teşekkür etmiştir. Niçin?

Suale cevap vermek için Türk mitolojisinde yılanın verilen önemi hatırlamak lâzımdır. Sümer'lilerden başlayıp zamanımıza kadar gelen ve dilimizde yaşayan bir çok savlar vardır ki Türk'lerin yılanın verdikleri ehemmiyeti gösterir:

- 1 — Su içerken yılan dokunmaz.
- 2 — Yılanın kuyruğuna basmazsan zarar vermez.
- 3 — Her evin temelinde bir yılan bekçi vardır.
- 4 — Uyuyan yılan dokunmaz.
- 5 — Beni sokmayan yılan bin yıl yaşasın...

Ve yüzlercesini sayabileceğimiz bu savlar, Yunanlıların Eskülap'den, Türk'lerin Sümer'lerden başlayan yi-

lan totemi hakkındaki benimserliğini karşılaştırır. Yılan zeki, çevik, uyanık hattâ vefakârdır. Bundan başka yılan asla affetmez ve hemen cezalandırır. Ve Karapınar cami'indeki yılan başlıklı kapu halkaları, mitoloji tetkikleri esnasında ele alacağımız tek senettir.

**

Bu sene okadar istediğim halde Ermenek'e gidemediğime üzülüyorum. Karapınar, Beyşehir, Seydişehir, Bozkır ve Hâdim kasabaları gibi bir birinden çok uzak yolları kat'ettikten ve şiddetli bir soğuk algınlığı dolayısıyla rahatsızlandıktan sonra uğradığım bitkinlik; bu sene Ermenek'te kıymetli dostlarla karşılaşmak isteğime engel oldu. Halbuki orada çok temiz halk arasında geçireceğim zevkli saatlerden başka işim de vardı. Evvelce oraya gidişimde bana bir cami gösterdilerdi. Yukarda söylediğim gibi yalnız mimber ve mihrabın bu-

lunduğu kısım dikkatli olarak yapılmış, geri kalan taraf buna eklenmiş bir halde bulunan caminin minberini tekrar incelemek istiyordum. Çünkü o minberde Türkiye'de eşini görmediğim bir hususiyet vardır.

Kubbeleri haçvari tonozdan yapılmış olan bu caminin her tarafı defalarca bol kireç ile badanalanmıştır. Renk biraz kirli görünmiye başlayınca kireç badanası yenilenmiştir, bu yüzden caminin bir çok güzellikleri ortadan silinmiştir. Oraya ilk gidişimde dikkatimi çeken minberin üzerindeki badana tabakası altında nasıl oldu bilmem? Millî çizgilerin zevkli kompozisyonunu sezdim, bir çakı ucu ile badana tabakasını kaldırdım. Şimdi ikinci, üçüncü, beşinci badana tabakalarını aynı suretle kaldırarak oldukça geniş bir sathın aslını ortaya çıkardığım vakit gördüğüm eşsizliğe hayret ettim. Mimber

baştan aşağı alçıdan yapılmıştı; ve bu alçı sathlar üzerinde çok güzel çizgi artistikleri vardı. İş derinleştirmeye vakit bulamadan ayrılmaya mecbur kalmıştım. Bu sefer, yarım kalan etüdümü tamamlayacaktım, talihim yar olmadı. Bununla beraber bir gün bu incelemeyi tamamlayacağım.

**

Beyşehir'de, Karaman'da. Ermenek'te bulunan üç anıt üzerinde niçin durdum? Konya âbideleri hakkında yazı yazmak için dikkati daha çok çeken meşhur anıtlardan birisini ele alamaz mıydım? Sebep var: Çünkü bu anıtların daha fazla harap olmasını önlemek istiyorum. Konya'da bir taraftan Halkevi; bir tarafatan Belediye, Müze.. Hep eski eserler üzerinde etüdüler yapmaktadırlar. Konya müzesinde eskiden konan ve hâlâ nasıl olupda yaşadığına hayret edilen mânâsız bir yasak ortada olmasa, bel-

Karapınardaki Selimiye camii

kide bir çok belgeler neşrolunacak. Ortada bulunan hazırlıklar temamlanıp neşrolunduktan sonra Konya'nın bütün tarih boyunca olan medeni zenginlikleri daha ziyade anlaşılacak. Bunlar yapıla dursun ben Beyşehir'li, Karaman'lı, Ermenek'lı halktan zikrettiğim âbideler üzerinde çok titiz davranmalarını rica edeceğim. Tabiat durumlarını değiştirmek, bir şehri daha medenî hale koymak için para ve zaman istemekle beraber, bunlar güç olsa da mümkündür. fakat kayıp olan tarih şahidi bir daha ele geçmez, ve bunlara el dokunduramazdan önce çok düşünmek gerektir.

Ermeneklilerden ufak bir ricam şudur: Bildirdiğim camidaki mimber tekrar badalanmasın, o kadar. Bir gün orada güzel san'atlarımıza âit bir eserin biricik şahidini bulmuş olacağız.

Asıl ricalarımı Beyşehirliyle, Karapınarlılara arzedeceğim:

Beyşehir camiini 1936 da ilk defa bana gösteren muhterem Halk, bunun tamirine çalışmamı istemişlerdi, vadettim durum beni de ilgilendirmişti. Bu hususta bütün fırsatlardan faydalanarak dört sene çalıştım. Ardi arası kesilmeyen münakaşalarımın sonunda nihayet vakıflar umum müdürü bey Ekekon ve Ulus gazetelerinde çıkan demecinde (Doktor Osman Şevki Uludağ'a bize bu eseri tanıttıklarından dolayı teşekkürü borç bilirim) satırları neşrolundu ve cami tamir edildi. Yapılan tamirden ben ancak kısmen memnunum. Âbidenin çökmekten kurtarılması benim için kâfi idi. İç tarafında tamir yapmanın imkânını bulamadım, çünkü vakıflar umum müdürünün dahi söylediği üzre öyle bir kıymetli eseri tamir edecek mütahassısımız yoktu.

Tamir esnasında, çok önem verdiğim renkli camların ortadan kaldırılmış olduğunu gördüm bunların yerine çığ renkli taklitleri konmuştu. Ge-

çen sene Beyşehir'e gittiğim vakit eski renkli camları aradım, bir çoklarının kaybolmuş bulunduğunu, geri kalanlarının da öteye beriye atılmış olduğunu hayretle fark ettim. Bunların bir araya toplanıp mutlaka muhafaza altına alınmasını etrafımdakilere rica ettim; ve zaman geçtikten sonra tekrar öğrendim ki renkli camlar henüz lâyük olduğu ilgiye nail olmuş değildir. Beyşehirliyle şunu arzedeğim: Eşrefoğlu camisinin tamiri yarım bırakılmıştır. Bugün için en lüzumlu tamir yapılarak âbide kurtarılmış olmakla beraber asıl tamir için biraz beklemek zarureti vardır. Bu son tamir esnasında, eski camları bulamazsak emeklere yazık olacaktır. Beyşehirliyle benden caminin tamir ettirilmesine çalışmamı istediler, ben muvaffak oldum ve arzuları hasıl oldu. Şimdi de onlar benim bu ricamı kabul etesinler. Dileğim onlar için ve memleket içindir.

Karapınar camisine gelince: Bu defa hayretle gördümki *bu mâbedin meşe ağacından mozayık şeklinde yapılmış olan kapusuna yağlı kalın bir boya tabaksısürülmüş ve geçen sene mevcut olan iki kapu halkasından birisi kaybolmuş!*

Kapuyu yağlı boya ile boyayan kimse, yazıkkı artık tâmir kabul edilemeyecek derecede ağır bir iş yapmış. Böyle eserleri boyamazdan önce ilgililere haber verilmiş olsaydı (iyi yapıyorum) niyeti ve zannıyla yapılmak istenen şeyin ne kadar fena olduğu kendisine öğretilirdi. Kaybolan kapu halkası Karapınar'ın benliğinden koparılmış aziz ve kutsal bir servettir. Bunu bulmak ve yerine koymak da Karapınarlı doslarının borcudur.

Sevgili seçmenlerim ile konuşmalarım esnasında onların isteklerini öğrenir ve işlerini başarmayı borç olarak üzerime alırım. Onlar da benim hiçde külfete lüzum göstermeyen ricalarımı kabul edeceklerdir elbette.

MEDENÎ ŞEHİR KAREKTERİ

ALİ RİZA KORAP

Cemiyetin her eseri canlı bir varlık karakteri taşır. Bunu görmek ve anlamak için eski felsefelerin insan topluluğuna verdiği metafizik mânâya kadar gitmeye lüzum yoktur. Bu topluluğun zaman içindeki akışını bugünkü ilim gözüyle temaşa etmek yeter. Cemiyetin irili ufaklı yapıları içinde meselâ: (Şehir) lere dikkat edecek olursak bir ağaca benzediğini görürüz. Bir ağacın kökleri, gövdesi, yaprakları, çiçekleri ve meyveleri vardır. Kökleriyle emdiği gıdaya, yapraklarıyla çektiği hava ve ışığı katar. Bunlarla çiçeğini ve meyvesini verir. Bütün bunlar hem ağacın yaşamasına yardım ederler, hem de ağaç bunları yetiştirir. Demek ki, köksüz, yapraksız, ve meyvesiz ağaç olamadığı gibi, ağaç olmadan da onun ne kökü, ne yaprakları, ne de çiçekleri ve meyveleri yetişebilir.

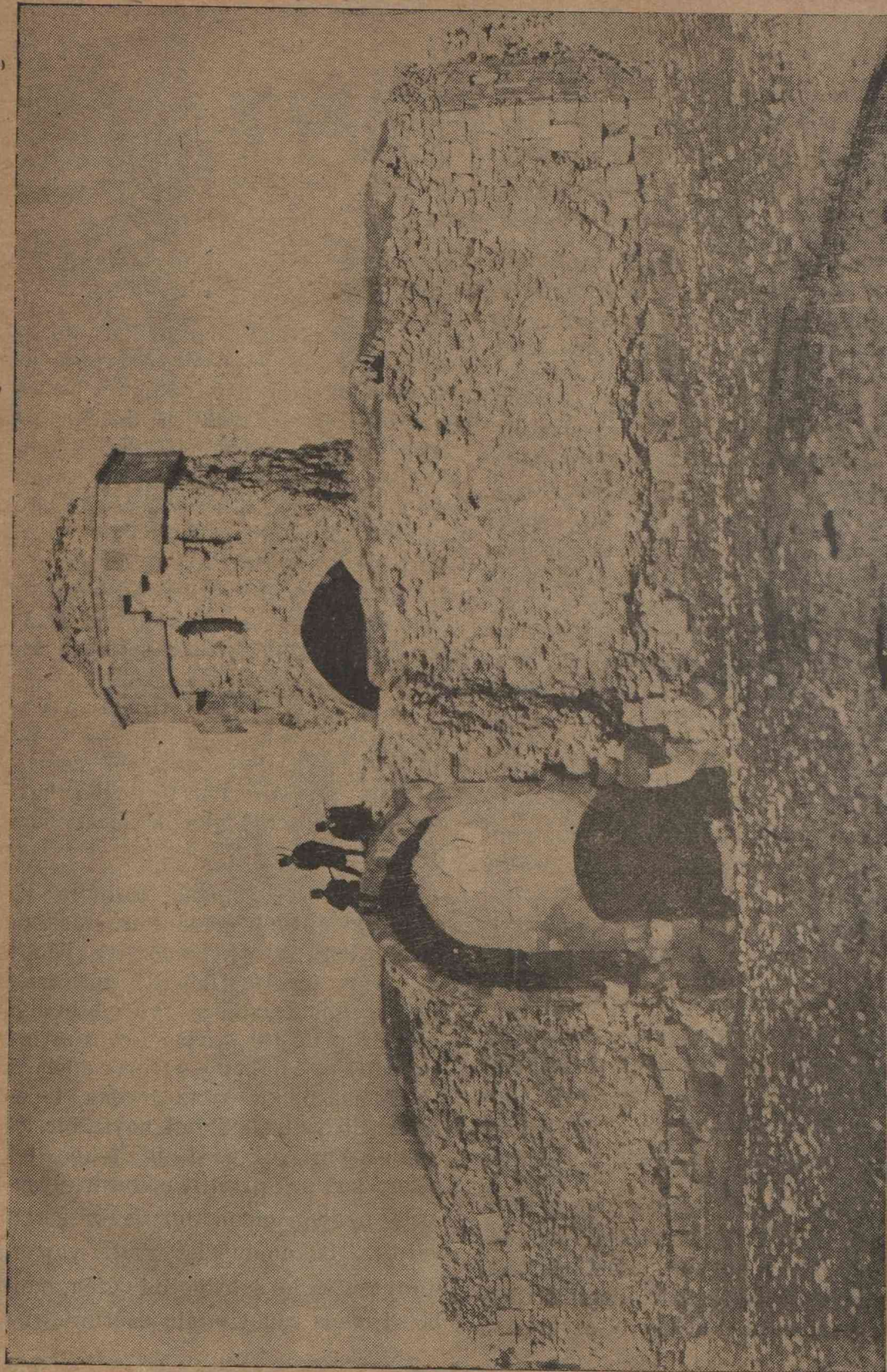
Ağacı eken ve yetiştiren bahçeci bulunduğu gibi sonradan bu yetişmiş ağaca bakan da olmalıdır. İşte canlının bir bütün olan, birbirinden ayrılamayan ve birbirini yaşatan, o canlının sürüp gitmesini sağlayan şu elementlerini, cemiyetin bir eseri olan şehirlerde de bulabiliriz. Bir şehrin de kökü, gövdesi yaprakları, çiçekleri ve meyveleri var. Ve bunlarsız şehir cansız ve mânâsız taş ve toprak yığınından başka bir şey değildir: Bir bakıma cesetleşmiştir. Değil yalnız şehir. hattâ değil bir küçük bir kasaba, bir köy bile yine ay-

nı karakteri taşır. O da ya canlı bir uzvuyettir veya cesettir.

Şehrin kökü, mazarından sürüp gelen mimarlık yapısıdır. Şehrin madde ve mânâ değeri bu yapının besleyici zevkiyle yaşayabilir. Şehrin bir sanat dokuması olan büyük, küçük anıtları bakılıyor ve besleniyorsa şehir de ölümden, daha doğrusu âbide mezarı olmaktan kurtarılmış olur. Kurumaktan; ölümden kurtarılan şehir de her zaman yeni yapraklar ve çiçekler vermekten geri kalmaz. Bunları verdikçe de gelişir, serpilir, bir âbide bahçesi olur.

Fakat bunlar bir şartla mümkündür: Şehrin bahçevanı olan ve onun gölgesinde yaşayıp çiçeklerin nefesini alan, meyveleriyle beslenen halkın ona gerektiği gibi bakması şartıyla.

Bu suretle şehir canlıdır ve canlı olduğu için medenîdir. Medenî olduğu için de var demektir. Yahut da şehir ihmâledilmiştir, gerilemiştir, ihmâl edildiği ve gerilediği için de ölmüştür, yoktur, cansız bir yığındır. Meselâ: Bu duruma düsmüş bir Konya belki yalnız oavadan, tepelerden ibarettir. Yahut böyle bir İstanbul şehri yoktur da bir takım tepeler, sırtlar, girintili çıkıntılı köşelerle uzayıp giden bir deniz şeridi vardır. İstanbulu İstanbul yapan, Konyaya kendi şahsiyetini veren, bunları işlemiş sanat elinin eserleridir.

Horozlu Han

Bundan başka her şehrin kendine göre bir çehresi vardır. Nasıl ki her nevi ağacın kendine göre yapısı olduğu gibi, bu sayede meselâ çınar ağacını, söğütten çabucak ayırd edebiliriz. Konyayı, İstanbulu, Erzurumu, Bursayı birbirinden ayırt eden sanlar da gene sanat eserleridir.

Bir şehrin canlılığını kaybetmesi, medenî olması neye bağlıdır? Köklerinin gıdasız kalmamasına, yani sanat yapılarının gerektiği ilgi ile saygı görmesine, bakılmasına, onarılmasına bağlıdır. Bu suretle ayakta duran anıtlar her devrin nesline, çocuklarına yeni yapraklar ve çiçekler açdırır, meyveler yetiştirir. Şehrin meyveleri olan yeni sanat eserleri inşa ettirir. Bunlar da hem eski eserlerin yaşamasına, hem birbirini kovalayan yenilerinin temel atıp yükselmesine yardım eder.

Nasıl ki yaprakları, çiçek ve meyveleri olan ağacın kökleri bu sayede kurumaktan kurtulduğu gibi, diri olan bu kökler de her mevsim ağacı yeniden yeşetir.

Sanat değeri taşıyan yapı eserleri bir şehrin can ve ruhu olduğu gibi o şehirde barınan nesillerin de ruh terbiyesini sağlayan en büyük örneklerdir. Denilebilir ki değerli tarihî yapıları bol ve bakımlı olan şehrin insanları sanatkâr ruhlu kimselerdir. Sanatkâr olan bu insanlar gerçekten medenîdir. Bunu şöyle de formüllestirebiliriz. Bir şehir halkının medenî seviyesi o şehirdeki sanat yapılarının bakımlılığı ve bolluğu ile oranlıdır.

Bu, tıpkı nesillerin birbirinden gelmesi ve birbirini yetiştirmesi gibidir. Ana, baba çocuk yetiştirir. O ana babayı da yetiştiren ecdat vardır.

Şüphesiz edilemeyecek bir gerçektir ki: nesillerin fikir, zevk, duygu ve bütün ruh terbiyesinde en kestirme yol ve telkin vasıtalarından biri de bir şehrin sanat eserleridir.

Bunları neden işaret ettiğimize gelince, sebebi:

Mazinin karanlıklarından, tarihin derinliklerinden bu güne kadar bütün bir kültür ve sanat değerlerini taşıyıp getiren Konya Şehrindeki sanat eserlerinin bugünkü durumudur. “efendim, sanat eserleri için her zaman ilgi gösterilmiştir. Elden geldiği kadar onarılıyor. Bol, bol zahmet ediliyor, masraf ve emek harcanıyor..” mı denecek? Şüphesiz ki Konyada sanat eserlerinin mevcut olduğu herkesce bilinen bir gerçektir. Bunları zamanın, tabiatın ve insan elinin harap etmekte olduğu da şüphe yok; bunlardan acı duyan olgun ve seçkin duygulu insanların bulunduğu da muhakkak. Fakat bu hal, saltanatlı bir sofrada başında uzvî, tensel zevklerin sarhoşluğu içinde yüzen zenginlerden birisinin: «Biz burada yiyip içiyoruz, her istediğimizi buluyoruz, amma fakirleri hiç düşünmüyoruz» demesi üzerine öteki davetlilerin hepsinin birden «haydi fakirleri de düşünelim. yaşasın fakirler!» sadasından ibaret kalan bir acayip sahneyi hatırlatabilir. Zenginler nasıl fakirlerin sırtlarından servet edinirler ve onların sayesinde gıda getiren bir bolluk içinde yüzebilirlerse bir şehrin halkı da kendilerinden evvel gelmiş ve bugün kemikleri bile kalmamış ecdatlarının bıraktıkları sanat eserleriyle fikir ve sanat zevki zenginliğine kavuşabilirler. Fakat, bu eserlere karşı gösterdikleri ilgi ancak nazariyede, kurguda, daha açıkcası lâfda kalırsa ecdadın yadigarlarına karşı tam bir nimet küfranı olur.

Yarım yamalak tedbirlerle ve eş dost işde görsün, göze kolay çarpan hareketler olsun için sarfedilen gayretlerin hiç bir değeri ve faydası olmadığı gibi zararları da vardır: Çünkü hem emek harcanır, hem birşeyler

Karamanda Emir Musa Medresesi

yapılıyor sanılarak insan kendisinin de, başkalarını da aldatmış olur. Hem de bu lâfdaki gayretin verdiği alışkanlıkla içinden kurtulunması zor bir otomatizme düşülmüş olur.

Tutulacak yol şudur: Hele tarih ve sanat değeri taşıyan eserlere sarfedilecek emek ve masraflarda yarım işlerden veya işleri yarıda bırakma ruhundan vaz geçmek, dilimizden düşürmediğimiz «garp medeniyeti» nin cezri, radikal iş yapma ruhunu benimsemek ki bu ruhun mazide başkasından alınmış eğreti bir mal değil, fakat gönül gözlerimizin önüne bu muhteşem sanat eserlerini diken ecdadın[zaten kendilerinde mevcut olduğunu da bilmek lâzım. Daha doğrusu kurumuş olan bu ruhu yeniden yüzde yüz bir kararla diriltmek gerek.

Organizmamızın her hangi bir yerinde hastalık varsa bütün vücudumuz bundan rahatsızdır. Böbrekleri

hasta olan bir insan için: (Bunda üzülecek ne var ki? Böbrek dışarda yedi buçuk kuruşa kadar satılıyor) diyemeyeceğimizi herkes bilir; çünkü rahatsızlık bu et parçalarını satın alıp vücuda yapıştırmakla geçemeyeceği gibi insandaki bu et parçalarının hastalığı bütün vücut ve hayat yapısını tehlikeye düşürür.

Bunun gibi: (Şu veya bu şehrimizdeki sanat eserlerinin durumları hakkında bu kadar üzüntüye ne hâcet: Biz onların yerine yeni yeni binalar diyoruz.) Gibi bir muhakeme yürütecek insan çok geri insandır. Çünkü, şehirlerin doğuş temeli olan sanat eserlerine karşı duyulabilecek kaygısızlık bütün bir kültür ve sanat zevkindeki hastalığın sentomudur, belirtisidir. Buna karşı hiç bir sanat zevkine ve sistemine dayanmayan cici bicili yeni yapı gayreti de böbreğinden hasta olan insana kötü maki-

yajla gürbüz bir çehre kazandırmaya kalkmaktır. Ve iş yalnız bir Konya, bir Sivas, bir Kayseri, bir Erzurum, bir İstanbul veya Bursa şehri meselesi değil, bütün bir memleket derdidir.

Garp medeniyeti dünyasında eski sanat eserlerine verilen mutlak değer ve önem yanında yeni yapılar hem modern tekniğin, hem de en titiz sanat zevkinin eserleridir. Yani medenî bir şehirde tarihî yapılarla yeni yapılar arasında bir oran, bir uygunluk,

bir kaynaşma ve birlik vardır. Yıma, ekleme, cici bicili iş yoktur.

Bizim şehirlerimizde ise eski muhteşem eserlerin perişan haline karşı yeni yapıların maskaralığı, görmesini bilen göz için çok hazindir. Eski bir çeşmenin inceliği yanında yeni çeşmelerin kabalığı ve cılızlığı, eski sanat eserlerinin yalnız kapı ihtişamları ve zarafeti yanında bugünkülerin kütüklüğü, tarihi binalar üzerindeki oymaların, miniyatürlerin, çinilerin akla hayret veren yüksek zevki ya-

Karamanda Emir Musa Minaresi

nında bugünkü ahenksiz motifler ne-kadar göz hırpalayıcı duruyorlar. Buna katacağımız ikinci hazin man-zara da eski muhteşem eserlerin bu-gün ayakda kalabilmiş iç gövdelerine dayanmakla tutunabilen çatlak dış gövdeler, yahut bu eserlerin iç ve dışını saran harap kulübeciklerdeki yoksul ailelerin sefalet tabloları..

Şu muhakkak ki eskilerin vücuda getirdikleri yüksek sanat eserlerine bugünkü nesiller, eşlerini yapmak şöyle dursun, bunları korumaktan bile acizdir. Halbuki iş tam bir gönül

ile benimsense neler yapılabileceğini Topkapı sarayının büyük bir özenti ile başarılan onarılma işi bize isbat eder. Sarayın her biri ayrı bir anıt olan kısımlarını geçen sene bu onar-ma esnasında gezdiğim vakit içimi tatlı bir heyecanla dolduran ateşli çalışmalar hiç bir vakit hatıramdan silinmiyecek. İşte memleketin bütün sanat eserleri böyle sistemli ve me-todlu bir ruhla onarılmaya başlanırsa bu, zamanla bizde yeni bir alışkan-lık doğurur ve bize yeni bir tabiat kazandırır.

KONYA VE ÇEVRESİ ESKİ ESERLERİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

M. MES'UD KOMAN

Konya Halkevi Tarih, Müze
Komitesi Başkanı

Konya Halkevince, Konya ve çev-resindeki eski eserlerin durumları üzerine bir özel nusha çıkartmak istedik. Ben de bu özel nushaya bir kaç satır yazı yazmağı düşündüm. Maksadım geçmişte millî âsarımıza karşı gösterdiğimiz lâkaydiyi kısaca belirtmek, geçmişin hatalarının tek-rarlanmamasını dilemek, biraz da Konyada bu eserlerin muhafazasına gösterilmiş olan gayretlere parmak basmaktır.

* *

Millî eserleri korumak, onları tanı-tmak ve sevdirmekle mümkündür. İlk okullardan itibaren her kültür müe-sesemizde, Halkevlerimizde talebeye ve halka daima bu eserlerimizin ehem-miyetlerine temas eder söylevler ver-dirmek, yurdun her köşesine dağılmış olan bu âbidelerimizin fotoğraflarıyla plânlarının, projeksiyon ve lenterma-jikle göstermek mümkünse Millî Eğitim Bakanlığı ve Partice bu eser-leri filimlere aldirarak bütün vatan-daşların alâkalarını bu ata yadigâr-ları üzerine toplamak, ulusal bir amacımız olmalıdır. Yurd, yalnız in-sanların üzerinde doğup büyüdüğü ve öldüğü için sevilen bir yer de-ğildir. Buna kudsîyet veren dedelerimi-zin; babalarımızın üzerinde yaşamış olmaları ve bunu süslemek için yer

yer vücuda getirdikleri, devirlerine göre, içtimai hayatlarını aksettiren medenî eserleriyle hatıralarıdır. Buna yurdun tabii ve güzel manzaraları da ilâve edilecek olursa, insan, yurdu için çalışır, çabalalar, üzerinde yüz-lerce senelik bir hakkı olduğunu id-dia eder, bunun için de icabında seve seve kanını akıtmaktan çekinmez.

Her medeniyet kendinden önce-ki medeniyetin taşı ve toprağıile ya-pılır. Bu suretle her yeni medeniyet eskisinin zararına olarak kurulur. Fakat hiç bir millî varlık kendi var-lığı zararına kurulamaz. Bu böyle olduğu halde yüzlerce yıldanberi Anadoluda, Rumelinde dedelerimizin vücuda getirmiş oldukları mimarî medenî eserlerimizi, tabiat aşındır-ması yetmiyormuş gibi, kendi elleri-mizle vurduğumuz kazmalarla yıktık. Bu suretle Türk varlığına ve hattâ cihan medeniyeti zararına, gün geç-tikçe bunların azalmasına, yok olma-sına bilgisizce meydan verdik.

* *

Üstad Mubarek Galib, (Hindistan-da Türk Hükümdarları) adlı eserinde; Hinddeki büyük Türk İmparatorluğu-nun ortaya koyduğu yüce mimarî âbideleri anlatırken :

“..... O devirlerde Delh'nin rengârenk çinilerle müzeyyen ve müzehheb kubbeleriyle binbir gece masallarındaki muhteşem manazırı hayalimizde gözümüzün önüne getirmiş olursak belki mubalâğadan vareste kalmış oluruz. Çünkü, tarih böyle bir levhayı Konyada da yaratmıştır. Türk devrini yaşatan Selçukiler, kendilerine has bir üslûp ile letafet ve metanetle mümtazi inşaat etmiş oldukları camiler, türbeler, medreseler, zarif minareler ve daha buna mümasil nice kıymetli âsar ve mimari ile derin bir merbutiyeti kalbiyeyle sevdikleri Konyayı tezyin kılarak, bu iklimin mavi seması altında bu mamur medeniyetle müstehir merkezi saltanat, en dîlirib âsarî ihtiva ediyordu. Bunca umranı medeniyetten, âsârın tesirâtı tahripkâranesi burada ancak bir yığın ankaz bırakmış ” der.

Güstav Mendel; “Anadoluda Selçuk Âbideleri,” adlı eserinde Konyadan bahsederken :

“Şehri mezkûr bugün kendisini İstanbula 48 saat yaklaştırmış olan şümendüfere ve vücuda getirilmiş olan turuk ve ameliyatı cesimeye rağmen hayli düşkün görünmektedir. Lâkin servet ve yesari külliye münhedim olan bir kadın nasıl ki hilliyatı kadimesinden bir kaçını yine muhafaza ederse bu şehirde dahi onun parlak zamanından kalma bazı kıymetli mücevherat bakayap olmuştur. Bunlar ise Abidatı Selçukiye'dir.” demektedir.

Dedelerimizin bu güzel eserleri son devirlerde bilgisizlik ve kayıtsızlığımızdan yokluğa doğru sür'atle gitmiş ve yarım asır evvele kadar var olan, orta zamanın korunma ve karşı koyma araçlarından biri olan Konyanın iç ve dış kalesi halkın ev-

yaptırırken faidelendiği bir taş ocağı haline getirilmiş, İngilterede mühendislik öğrettiğimiz ve sonraları Konyaya Vali tayin ettiğimiz bir paşamız da burasının taşlarıyla bugünkü hükümet konağını yaptırmıştır.

Bugünkü Erkek Sanat Enstitüsü'nün bulunduğu yerde, maili inhidam raporu verilen dokuz kubbeli Bedestan kazmalarıyla yıkılamadığından dinamitle attırılmış, İkinci Kılınç Arslan'ın köşkü, hükümet sayesinde daha iyisini yaparım, diyen bir vali tarafından kısmen yok ettirilmiş, Şeyh Şerefüddin'in kimseye bir zararı olmayan ve bugünkü cami'in mihrabına haricen bitişik bulunan; merhum Halil Edhem üstadımızın, eşine Anadolunun başka yerlerinde rastlanmadığını yana yakıla her zaman anlattığı mahrutî şeklindeki türbesi, Hükümet konağı batısındaki Çaşnigir mescit ve türbesi, Fahrettin Paşa parkı ortasındaki Karamanlılardan kalma Kadı Mürselin türbesi, Yeni Sinema arkasında İbrahim Bey imareti, Dede Bahçesi köşesindeki Selçukilerden kalma Taç Vezirin medresesi, Babı Aksaray mahallesindeki kümbet, Şeker Furuşun Hocafakihdeki türbesi, Mevlâna Türbesi yanındaki Sultan Veled medresesi, Osman oğulları zamanında yapılan muhteşem kervansaraylar, Belediyenin yanındaki Nalinci Baba kümbedi, lisenin yanındaki Anber Reis türbesi yıktırılmış ve Horuzlu Hanın kaplamaları kamilen sökülüştür. Bunlar Konya şehrindeki bugün hatırlıyabildiğimiz yok edilen dede yâdigârlarıdır. Bunlara, Sultan Selim, Piri Paşa camileri karşısındaki imaretleri, Sahib Ata'nın satılan üç buzhanesile, memleketin sıhhi bir ihtiyacını karşıladığı halde tamirsizlikten yıkılmak üzere bulunan çifte hamamı ile keçehanesini de ilâve edebiliriz.

Bey Hekim mescidinin kâmilten çaldırdığımız çinili mihrabı gibi Avrupa müzelerine aşırılan sanat eserleri de caba.

Konya - Aksaray yolu üzerinde Birinci Alaaddin Keykubat tarafından 627 H. de yaptırılan, bugün yürekler acısı bir halde bulunan ve bir eşine daha rastlanılmayan, Osmanlı mimarisine bir çok örnekler veren Sultan Hanının (Rubatı Alaaddin'in) yapılışından 49 yıl sonra iki muhteşem burcunu yıkan Karaman Oğullarının merkezi Lârende de yıkma, yıkılma hali yüzlerce yıl önce başlamış.

Şikâri; Karaman Oğulları tarihi üzerine yazdığı kitabında bunu şöylece anlatır: “Osman oğlu Sultan Mehmed İstanbulu Kâfir elinden aldığı zamandan yedi yıl sonra Gedik Ahmed Paşa'ya emridüp Lârende'ye gönderdi. Gedik Ahmed Paşa gelüb, altı yıl sefer idüb, âhir Lârende'yi Karaman oğlu Kasım Beyin elinden alup, Saray yerine Hisar yapub ne kadar azîm bina var ise yıkup Hisara harç eyledi. Alâeddin'in yaptığı camii yıkub, andan gayrı beş cami, dört medrese, otuz üç vakit mescidi yıktı. Birine Camii Sultan, birine Camii Kâşi, birine Karaman Şah Camii, birine Camii Kebir, birine Camii Hasan. Basrî, birisine Ak Mescid ve birisine Nizam Şah Mescidi dirlerdi. Cümlesini yıkıp hisara harç eyledi... Andan gayrı dört cami üç medrese ve yirmi yedi zaviye bile yıkup hisarı yaptı.”

Bu yalnız Karaman Oğullarının Lârende de bu günkü adı ile Karamanda meydana getirdikleri mimarî eserlerin o havalinin, Selçukilerin devamından başka bir şey olmayan Osman oğulları eline devamlı surette geçtiği zaman yapılan yıkımın plân-çosudhr. Diğer yerlerde yapılan yıkımları bilmeyoruz. Karamanda bu

hal son devirlerde de devam etmiş, Karaman Oğlu İbrahim Beyin ve Sultan Cem'in oradaki valiliği esnasında yaptırdığı Bedestenler arsa haline gelmiş, Emir Musanın zarif minareli medresesi yıktırılmış ve Cambaz Kadı mektebinin şekli bozdurulmuştur.

Ereğlide Şeyh Şahabüddin Suhreverdinin imaretinden yalnız türbesi kalmış, Iğındaki Selçuk Hamamı yıktırılıp park yapılmış, Akşehirde Sahip Atanın imareti ortadan kalkmış ve karşısındaki Taş medresenin mermer kaplamaları yıkılıyor diye sökülerek kısmı azamî yok edilmiş, Argıt Hanına adını veren han ve bunun yanındaki eski bir caminin yalnız temel taşları kalmış, Beyşehirde Moğol Beylerinden İsmail Ağanın zaviyesi kâmilten ve Taş medresesinin kapı ve türbesinden madası, Aksaray yanındaki Akhanın bir burcundan başka diğer tarafları kâmilten, Karapınarda ikinci Sultan Selimin site halinde mimar Koca Sinanın vücuda getirdiği eserlerden imaret, kervan sarayın bazı parçaları yıktırılmıştır.

Tahminen 1926 yılında Konyada bu durumu önlemek için Konya Maarif Eminliği mıntakasını teşkil eden Konya, Aksaray, Afyon Kara hisar, Kütahya, Eskişehir, Bilecik Vilâyetlerinde “Konya mıntakası Asarı Atika Muhipleri Cemiyeti,” kuruldu.

Cemiyetin kuruluşunun ilk yıllarında da yine bilgisizlik ve kayıtsızlık itiyatlarımız devam ettirilmek istenildi.

Meselâ, Selçuk Veziri Fahrüddin Alinin İnce Minareli Darülhadisinin, Cemiyet önlemese idi bu gün yerinde yeller esecekti. İstanbul, Adana, Konya ve Silifkede gazetelere yazılar yazıldı, hatta Londradaki Taymis ga-

zetesi, bile bu mesele ile ilgilendi. Büyük âlim Şeyh Sadrüddin Konevi'nin Türbesile, Selçukilerden kalma çinili güzel bir mihrabı bulunan mescidinin ortadan kaldırılmak tehlikesi, o zamanlar Ordu Müfettişliği İstihkâm Mühassısı bulunan babam Miralay İsmail Hakkı Koman'ın Ordu Müfettişi nezdindeki şahsî teşebbüsile önlemleri ve Turgut Oğulları Türbesi de yıktırılmak tehlikesi atlattı. Yalnız mezar taşlarına yazık oldu. Ermenekte bir Belediye Reisinin Çocuk bahçesi yapmak fikrile yıkmak istediği Karaman Oğlu Musa Paşanın Medrese ve türbesi kurtarıldı. Hatta geçmişten kalan bu köhne eserlerin bakasile yakinen uğraşmamızın iyi olmayacağı ve nihayet memuriyetimizin lâğvına kadar gidileceğini bir sayın Generalimiz haber verdiler.

Cemiyet bu eserleri sevmenin lüzumunu bir taraftan propaganda ederken diğer taraftana da Sahib Ata'nın Larende mescid, hanıkâhı ve türbesi, İnce Minareli Darülhadis, Karatay ve Sırçalı medreseler ile Alâeddin Camii gibi bazı eserlerin de ömürlerinin uzatılmasını sağlayıcı onarmalar yaptı ve yaptırdı. Karapınardaki Cami ve Hamamı da bu arada sayabiliriz. Maarif Vekâleti ile Evkaf Umum Müdürlüğünün ve Cumhuriyet Halk Partisi Kâtibi Umumlüğünün vakit vakit dikkat nazarlarını bunlar üzerine çekti. Komşu Vilâyetlerdeki eski eserlerin durumlarıyla, oralarındaki şubeleri vasıtasile ilgilendi. Afyon karahisarda bir eski eserler deposu kurulmasına muvaffak oldu. Cemiyet, kısaca yazdığım bu çalışmalarında o zamanlar Maarif Vekilliği Eski eserler ve Müzeler Müfettişi Umumisi Bay A. Aziz Oğan'dan yardımlar, teşvikler gördü.

* *

1931 Senesi ilk aylarında Konya'ya gelen merhum Atatürk'e Konya

çevresindeki eski eserlerin durumlarını gösterir iki büyük albümün sunulmasını arkadaşların muvafakatile karar altına aldık. O zaman Cemiyetin Heyeti Merkeziyesi birinci reisi bulunan Maarif Emini Bay Ali Rıza Özkut ile birlikte misafir bulundukları köşke gidilerek bunlar Atatürk'e sunuldu ve bu eserlerin elim vaziyetleri arz edildi.

Ayrıca da o zaman Türk Ocakları Tarih Tetkik Encümeni adıyla çalışan (bugünkü Türk Tarih Kurumunun) birinci Reisi Riyaseti Cumhur Katibi Umumisi Bay M. Tevfik Bıyıklıoğlu ile Azadan Bayan Âfet İnan ve Millet Vekillerinden Necip Ali Küçüka, Vasıf Çınar, Doktor Reşit Galip merhumlara Cemiyet namına baş vurularak, eski Selçuk medeniyetinin merkezi olan Konya şehrindeki Karatay, Sırçalı medreseler ile İnce Minareli Darülhadis, Larende Mescidile, Hanıkâhı ve Sahip Ata türbesi gibi dünyaca malûm ve meşhur san'at eserlerinin bu günlerde cidden acınacak bir hali harâbi göstermekte olduklarından, bunların büsbütün yıkılıp gitmeden kurtarılması için kıymetli himmet ve nazif delâletlerini rica ederek, cemiyete fahri aza seçildiklerine dair cemiyet Kâtibi Umumisi sıfatile birer mektup yazdım.

Sayın Tevfik Bıyıklıoğlu ve Sayın Bayan Âfet İnan ile birlikte bu eserleri de gezdik, askerî hapishane yapılmış olan Sırçalı Medrese üzerinde durduk. Bunun üzerine Rahmetli Ata Türk o zamanlar Başvekil bulunan Reisi Cumhur ve Millî Şefimiz çok sayın İsmet İnönü'ye şu telgrafi çektiler: (1)

(1) — Bu telgrafın bir sureti "Tarihî Âbide ve Eserlerimizi Korumaya Mecburuz," isimli Millî Eğitim Bakanlığının broşüründe de varsa da "evvelâ asker işgalinde bulunanların tahliyesinin ve, sözleri bu broşürdeki surette yoktur.

Konyadan: 22/3/1931

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

Son tetkik seyahatimde muhtelif yerlerdeki müzeleri ve eski sanat ve medeniyet eserlerini de gözden geçirdim.

1 — İstanbul'dan başka Bursa, İzmir, Antalya, Adana ve Konyada mevcut müzeleri gördüm. Bunlarda şimdiye kadar bulunabilen bazı eserler muhafaza olunmakta ve kısmen de ecnebi mühassısların yardımı ile tasnif edilmektedir. Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmî bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan âbidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde ve hafriyat işleminde kullanılmak üzere Arkeoloji mühassıslarına kat'î lüzum vardır. Bunun için maarifçe harice tahsile gönderilecek talebeden bir kısmının bu şubeye tahsisi muvafık olacağı fikrindeyim.

2 — Konyada, asırlarca devam etmiş ihmaller sebebiyle büyük bir harabi içinde bulunmalarına rağmen sekiz asır evvelki Türk Medeniyetinin hakiki mimarî şaheserleri sayılacak kıymette bazı mebanî vardır. Bunlardan bilhassa Karatay Medresesi Alaaddin Camii, Sahip Ata Medrese Camii ve Türbesi, Sırçalı Mescit ve İnce minareli Cami derhal ve mustacelen tamire muhtaç bir haldedirler. Bu tamirin gecikmesi bu âbidelerin kâmilinden indirasını mucip olacağından evvelâ asker işgalinde bulunanların tahliyesinin ve kâffesinin mühassıs zevat nezaretiyle tamirinin temin buyrulmasını rica ederim.

GAZİ M. KEMÂL

Bunun üzerine o zamanlar Maarif Vekâleti Umumî Müfettişlerinden bulunan Bay Ali Rıza Özkut'un başkanlığında Maarif Vekâleti ve Evkaf Umum Müdürlüğü Baş Mimariyle, Müze müdürü ve âcizden mürekkep bir komisyon Alaaddin Camii'nin vaziyetini tetkike, Ankaradan sureti mahsusada gönderilen bir emirle memur edildi.

Konyaya cidden büyük iyiliklerde bulunmuş olan merhum Vali İsmail İzzet Bey de, İnce Minareli Darülhadis'in etrafının duvarla çevrilerek tahripten kurtarılması için teşebbüsümüze, H. Muhasebe bütçesinden üçbin lira ayırdılar. Vefatı ve Haziran ayının gelmesi üzerine bu paranın muhafazası için sayın Korgeneral Kiramet'in Kocaman, bize elinden gelen gayreti esirgemediler; binanın etrafı da bu gün gördüğümüz duvarla böylece çevrilmiş oldu.

Karatay'ın poyrazında binlerce ton yığılı bulunan ve binaya zarar veren toprakta amcamız rahmetli Tümgeneral Mustafa İzzetin himmetile kaldırıldı (2).

* *

Halkevlerinin on dört sene evvel açılması üzerine Cemiyet ödevini azasından bulunduğu Tarih ve Müze ko-

(2) — Cemiyetin kuruluşundan ihtibaren çalışan Millet Vekillerimizden Korgeneral Naci İldeniz. Eski Evkaf Umum Müdürü Hayri Önal, Ali Rıza Özkut, Celâleddin Ali İmer, Mimar Falih, İsmail Hakkı, İhsan, İlk tedrisat Müfettişlerinden Çopur Kadı Oğullarından Remzi, Öğretmen Hicri Güncel, M. Faik Soyman, Maarif Müdürlüklerinden Fakir, Naci Fikret Başta, Namdar Rahmi, Münip Şahabeddin, Edip Ali, Yusuf Aykut, Abdülgaffarlar sair Öğretmen arkadaşlara minnetlerimizi arz etmeği ve mesaimize zahir olan Cemiyetin reislerinden faziletli bilgin merhum M. Ferit Uğur üstadımızla iyi ruhlu Şair Hasan Rüştü ve M. Zeki Dalboy'a Tanrıdan rahmet dilemeği bir vazife bilirim.

mitesine devrederek orada da çalışmasına devam etti. Bir taraftan Karaman, Ereğli, Ermenak, Bozkır, Hadim, Beyşehir, Seydişehir, Kadınhanı, Ilgın, Akşehir, Cihanbeyli, Karapınar, Çumra kazalarına gidilerek oralarda ve çevrelerindeki eserler tetkik edildi. Fotoğrafleri, pilânları alındı, alandırıldı. Kitabeleri kopye edildi. Bazı kazalarımıza müteaddid defalar gidildi. Bu hususta Eski Vali sayın A. Cemalettin Bardakçı ve Kayseri Sıtma Savaş Bölge başkanı sayın Pr. Dr. Tevfik H. Suna, sayın Avukat Mümtaz Ataman ve P. T. T. Başmüdürlüğünden müteakıt Bay S. Eşref Balum'a burada teşekkürlerimi arz ederim. Konyaya gelen giden yerli ve yabancı aydınlara da rehberlik edildi. Yurdun içinden ve dışından bu konular üzerine gelen sorulara icap eden cevaplar verildi. Diğer taraftan da neşriyat hayatı dokuz seneyi geçen Konya Mecmuasında etraflı neşriyatta bulunuldu ve bazı kitaplar yayımlandı.

Ricamız üzerine milletvekillerimizden Ressam Şevket Dağ ile Ressam Sami bu eski eserlerin güzel tablolarını yaptılar. Kendilerini rahmetle yad ederim

Âciz tarafından, Konyada Yıkık mahallede, son Romen veya ilk Bizans devrine ait çok enteresan mozayikleri ve temelleriyle bir saray bakiyesi ve Sırçalı medrese yanında yer altı "Griyipte", mabedinde 1400 sene evvele ait mühim bir kitabe keşfedildi.

Konya Millet Vekillerinden Sayın Doktor Osman Şevki Uludağ bize elinden gelen yardımı esirgemedi. Beyşehirdeki güzel bir sanat eseri olan Eşref Oğlu camiini, Evkaf Umum Müdürlüğüne tamir ettirmek suretile, Türk Milletine yeniden kazandırdı. Bu ilgisinden dolayı Sayın Doktora

burada teşekkür ederken caminin yanında çinicilik bakımından eşsiz bir eser olan Eşref oğlu türbesinin onarılmamış olmasından duyduğumuz acıyı belirtir ve bu konu üzerinde de ilgi ve hassasiyetini bekleriz.

* *

Konya, Karaman, Ermenak, Akşehir çevrelerindeki eski eserlerin bu günkü durumları süratle onarılmaya muhtaçtır. Biz bunların bir plânçosunu çizecek değiliz. Vekâletin 1933 yılında çıkardığı (Tarihî abide ve eserlerimizi korumağa mecbûruz) adlı çok güzel tertiblenen büroşüründe bunların ehemmiyetlileri yazılıdır.

Burada eski eserlerin onarılmasını dilerken, rast gele kendisinde fenî salâhiyet görerek bu dede bergüzarlarına el uzatmanın onların orijinalitesini bozacağını, kıymetlerini kaybettireceğini göz önünde tutmanın gerektiğini belirtmek isteriz. Sayın Millet Vekillerimizden Profesör Celâl Es'ad Arseven bu eserler restüre ve tamir edilirken ne kadar titiz davranılması lâzım geleceğini uzun uzadıya anlatmışlar ve hattâ bu işin her mimar ve mühendise değil sırf Arkeoloji mimarisile uğraşmış olanlara yaptırılması gerektiğini de ilâve etmişlerdir. Son günlerde şehrimize gelen Yüksek Mimar Nedim Karakurd'da bazı teşekküllerin yaptırdıkları tamirlerin vaziyetine işaret etmiştir.

* *

Sözümüze son verirken Lozan'da Türk milletinin Anadoluda yerleşme, onarma kabiliyetinden ve buradaki eskiliğinden bahsile eski eserlerimizi memleketin tapu senedleri olarak gösteren Millî Şefimizin bu emanetler üzerindeki yüksek alâka ve derin hassasiyetlerinin, millî tarihimize ver-

miş oldukları önemin lâyık olduğu genişlikte herkesçe takdir edilerek artık fazla geciktirilmesine tahammülü olmayan bu sahadaki düşünce ve duyguların kesin bir hareket ve fiil halinde yer yer belirmesi lâzım geleceğini işaret etmek isteriz.

Yüce Millî Şef'in bu millî konu üzerinde yakın ve ciddi ilgi ve dikkatlerinden ilham ve öz alan Konya Halkevi kendi vasıtaları ve çalışmalarile folklorle eski eserleri tanıtabilecek bir müze kurma ve Konyanın bu tarihî hususiyetlerini yabancı

memleketlerde tanıtmaya karar vermiş bulunuyor.

Türk vatani bölünmez bir bütünlüktür. Bu bütünlüğün bel kemiğini de dedelerimizin aziz hatıralarını taşıyan, millî mefahir ve âbidelerimizin teşkil ettiğini her Türk, unutmamalıdır (3).

(3) — Türkün tefekkür ve edebiyat tarihinde mühim yerleri olan Konyada Şeyh Sadruddin Konevi, Kırşehirde Hacı Bektaşî Veli ile Aşık Paşa ve Sarı Köyde Yunus Emre türbelerinin onarılmalarının önemini ayrıca rica ediyoruz.

KONYA'NIN TARİHİ ESERLERİ

VE

BUGÜNKÜ DURUMLARI

"Konya'da asırlarca devam etmiş ihmaller sebebiyle büyük bir harabî içinde bulunmalarına rağmen sekiz asır evvel Türk medeniyetinin hakikî mimarî şaheserleri sayılacak kıymette bazı me-bani vardır. Bunlardan bilhassa Karatay medresesi, Alâeddin camii, Sahip Ata medrese, cami ve türbesi; Sırcalı mescit, İnce minare camii derhal ve müstacelen tamire muhtaç bir haldedirler. Bu tamirin gecikmesi, bu eserlerin kâmilin indirasını mucip olacağından kâffesinin mütehassıs zevat nezaretile tamirinin temin buyurulmasını rica ederim."

GAZİ M. KEMAL

"Millî varlığımızı ve medeniyetimizi bugün ve gelecek asırlarda tanıtan ve tanıtacak olan kıymetli âbidelerin mânâlı mânâsız bahanelerle yıkılması değil, bilâkis beşer ve tabiatın tahribatına karşı titiz bir itina ile korunması mültezemdır. Bu, yalnız kanunî bir vazife değil; millî bir borçtur."

İSMET İNÖNÜ

Eski eserler hakkında Konya'da yazılan yazılar; yapılan tartışmalar neyi müjdeliyor? Eski eser ne demektir ve niçin korunmalıdır? Konya ilinin tarih ve tarihî eserler bakımından zenginliği. Eski çağlardan kalma eserler ve bulunduğu yerler. Türk eserleri, cinsleri ve sayıları. Şimdiye kadar onarılan ve yıkılan eserler. Cumhuriyet devrinde bu eserlere verilen önem ve yapılan işlerden Konya'ya isabet edenler. Eski eserleri sevenler cemiyeti neler yaptı?

Y A Z A N

Konya Müzesi Müdürü

ZEKİ ORAL

Mahallî ve ilmi yazıları, sürekli çıkış ve güzel basılışı ile emsalinden üstün bir değer taşıyan Konya dergisinin bu sayısı Konyadaki eski eserlerin önemleri ve bugünkü durumları, bunların bakım ve onarım şekilleri gibi konulara ayrılacağı söylenmekte ve bu yönden bir yazı ya-

zılması da benden istenmekteydi. Düşündüm: Bu yazılar ve kımıldanmalar neler müjdeliyor? Eski eserler ne demektir? Konyanın tarih ve tarihî eserler bakımından zenginliği, bu güne kadar yapılan işler, Cumhuriyet devrinde tarihî eserlere verilen önem ve yapılan işler... İlâh.. gözönüne ge-

tirilmeden, hesaba katılmadan yazılacak yazılar; ya eski eserler sevgisi ve samimî duygularla; yahut gelici geçici gözle bakılarak ısmarlama kabîlinden veyahut yapma ve onarma ne demektir? Usta ve işçi durumları ne haldedir? Bunları düşünmeden yalnız kusur aramış olmak için yazılmış olabilir. Bu yolda yazılan yazılar, söylenen sözler, yapılan tartışmalar ilmi olsun olmasın; isterse leh-te ve aleyhte olsun. Ben her türlüşüne razıyım. İçim açılıyor ve seviniyorum. Çünkü bunlar tarih, sanat değeri olan eski eserleri sevmeye, benimsemeye ve onlarla ilgilenme duyusu ve sezilerinin dalgalanıp genişlediğini müjdeliyor.

Eski eser ne demektir? niçin korunmalıdır?:

Geçmiş milletlerden kalma Kral sarayları, Atmeydanları, Anfiteatlar Pazar yerleri, Mahkeme salonları, Stadyumlar, Tiyatrolar, Şatolar, Kuleler, Kaleler, Surlar, Dikilitaşlar Kiliseler, Manastırlar, Mezarlar, Hüyükler... İlâh.. gibi eski çağlara ait olanlar; Camiler, Evler, Hastahaneler, Hamamlar, Kışlalar, Hanlar, Kervansaraylar. İmaretler, Kaleler, Köprüler, Kümbetler, Mescitler, Türbeler, Tekkeler, Saatkuleleri, Saraylar, Çeşmeler, Su yolları, Kitabeler, Mezarlar, Mezarlıklar... İlâh.. gibi Türk eserleridir. (Madalyalar, mühürler, armalar, eski paralar, her nevi toprak, cam ve madenî eşya ve avadanlıklar, tezhipli minyatürlü yazma kitaplar, çiniler, ağaç oymalar, nakışlar, resimler, işlemeler, gibi eski eser anlamına giren müzelik eşya konumuz dışındadır.)

Avrupalılar, Amerikalılar en geniş anlamıyla 20. ci asır medeniyeti, çelikten gemiler, uçar kaleler, yüzlerce katlı evler, her şey yapabilirler.

Fakat Alâeddin tepesini, Kara hüyükü yapıp içlerine birer tarih kitabı gibi kat kat tarih çağlarını yerleştiremezler. İvrizdeki, Eflâtûn pınarındaki Eti âbidelerini nihayet Yeşilkubbe, Karatay, İnce minare, Sahip Ata medreseleri, Alâeddin camileri, Türbeleri gibi Türk şaheserlerini yapamazlar. Bunları gelip yurdumuzda görecektir. Bunlar millî servetlerimizdir. Türk sanat kabiliyetinin şahikalarıdır. Bunlar millî gurur, millî terbiye kaynaklarıdır. Tarih dersleri bu eserlerle canlanır. Bunları görmeye gelecek gezginler memleketimize milyonlar getirir. Türk vatandaşı bunları evi, ocağı, öz malı gibi saklar, korur eline geçecek en ufak bir parçayı bile kırıp yok etmez ve en yakın devlet dairesine teslim ederse insanlığa, medeniyete, milletine ait bir borcunu ödemiş olur.

Konya İli tarih ve tarihî eserler yönünden bir hazinedir:

Aziz yurdumuz tarihî çağlar boyunca coğrafya bakımından Avrupayla Asya arasında bir köprü olmuştur. Bu köprü'nün ortası ise Konya İlidir. Tarihînin tanıdığı en eski ve işlek yollar Konya İli'nden geçmiştir. Yunanistanda, İspanyada veya Avrupanın her hangi bir yerinde bir veya iki çağa ait medeniyetlere raslanır. Fakat Anadolu, hele iç Anadolu bölgesi böyle değildir. Tarih zincirinin hiç bir halkası boş kalmamış her halkanın üzeri başka bir sanatkârın kalemiyle işlenmiştir. Konya ve çevresinde ön Eti, Eti, Frik, Roma, Bizans çağlarında bir çok şehirler kurulmuş medeniyet eserleri yapılmıştır.

Konya = Hadriyana - Aelya - Colonia - İkonium - Konieh. Akşehir = Philomelium - Philomena; Ermenek = Germanicopolis. Ilgın = Tyaragium - Tya-

ragiun; Ereğli = Kibistra - Herakliya; Beyşehir=Belzibuth;Karaman=Laranda adlariyle anılan eskişehirlerin üzerinde kurulmuşlardır. Bunlardan başka Ermenâk'ın lahlas denilen mevkiinde lassis, Bozkırın Arvana köyünde Oroanda; Karamanın Tambuk Kalesi denilen yerde Hyerapolis; Dülgerler köyünde Artanada; Konyanın Hatunsaray köyü yerinde İlitra; Ilgının Çigil köyünde Kabala; Hadimin temaşalık mevkiinde Astra; Akşehirin Azarı köyünde Azara; Akşehirin Bise köyünde Antioehe de Pisida; Karapınarın Arisama köyünde Ardistana adlarında eski şehirler vardı. (*)

Konyanın Karahüyük, sızma köylerinde Kızilveren nahiyesi etrafında Yatağan köyünde, Klisrada, Bulombada, Aladağda, Ermenek'in gargara köyünde, Beyşehir'in Fasıllar köyünde, Eflâtun Pınarında, Bozkır'ın Zengibar, Belviran, Ahırlı köylerinde; Hadim'in Yılbeyi, Gederet, Polat köylerinde; Seydişehir'in Yenice köyü civarında; Karaman'ın Maden Şehri köyünde ve Karadağ köylerinde; Akşehir'in Küçük Hasan köyünde, Doğanhisar nahiyesinde..... Sayın okuyucularım, sizi daha fazla yormamak için adlarını yazmadığım başka yerlerde daha adları bilinmiyen mevkilerde eski çağlara ait hüyükler, yazılı ve resimli taşlar, kaleler ve bina kalıntıları, heykeller, mezar, mezar taşları, lahitler..... İlâh... vardır.

Bunlar ne işe yarar!... diyip geçmiyelim. Ereğli'nin Anbar köyünde bulunmuş ve İstanbul müzesine kaldırılmış olan Lâhit, memleket için başlı başına bir kıymet ifade etmektedir. (**)

(*) — Fransızca-Türkçe Büyük dil kılavuzu cilt III. Şarl Teksiye küçük Asya tercümesi cilt 1 - 2 - 3.

(**) — İstanbul Arkeoloji müzesi resimli rehberi sahife 13.

Konyada klasik eserler müzesi bu kabil san'at ve mimarlık kıymeti olan parçalarla kurulmaktadır.

Türk eserleri :

Orta çağda bütün Şark Âlemi Anadoluyu dolayısıyla İstanbulu ele geçirmek istiyordu. Bu büyük başarı her çağda tarihe yön vermiş olan Türk milletine nasip oldu. Selçuk Türkleri Anadoluyu zaptettiler, Konyayı merkez yaptılar. Anadoluyu Anavatan yapmak için çok ve pek çok çalıştılar. Konyada Alâeddin, Yeşilkubbe, Karatay, İnce Miñare, Sırçalı medrese, Sahibi Ata; Akşehirde Ulu Cami, Taşmedrese gibi ölmez eserler yaptılar. Selçukilerden sonra Konya İlinde Eşref, Karaman oğulları devletleri kuruldu. Eşref oğulları Beyşehir Seydişehir taraflarında; Karaman oğulları Ermenak, Karaman, Konyada ve idarelerine geçen diğer yerlerde Anadolu Selçuklarının başladığı imar ve inşa faaliyetlerine devam ettiler.

Selçukilerin, Eşref ve Karaman Oğullarının Konya İlinde yaptıkları mimarî eserler Anadolu'nun diğer taraflarında az çok değiştirmelerle örnek olarak alındı. Osmanlı Mimarisi tahsilini Konyada yaptı, sonra gitti. Bursa, Edirne, İstanbul mekteplerini açtı. (*)

Tekrar Konyaya geldi, Selimiye, Şerefeddin; Akşehirde İmaret, Karapınarda Selimiye; Karamanda Nuh Paşa; Ilgında Lâlâ Mustafa paşa; camilerile; Ereğlide Rüstem Paşa, Ilgında Lâlâ Mustafa Paşa kervansaraylarını meydana getirdi.

Cedvel 1. de bugüne kadar görülüp defterine yazılan Türk eserlerinin cinsleri, cedvel II. de ise bu eserlerin hangi devirlerde ve nerelerde yapıldığı gösterilmiştir.

(*) — Türk Sanatı, Celâl Esat Arseven. Akşam matbaası İstanbul.

I. inci Cetvel

Âbide Çeşitleri	Konya	Akşehir	Karaman	Ereğli	Beyşehir	Ilgın	Karapınar	Ermenâk	Seydişehir	Kadınhanı	YEKÛN
Cami	15	8	5	1	1	2	1	1	1	1	36
Mescit	18	9	2	—	1	—	—	—	—	—	30
Türbe	32	6	5	3	3	3	—	1	2	—	55
Hânkah	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Mescit ve Türbe	5	—	1	—	—	—	—	1	—	—	7
Medrese	3	1	1	—	1	—	—	—	—	—	6
Dâr-ül-hadis	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Dâr-ül-huffaz	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kütüphane	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Muallimhane	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Muvakkıthane	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
İmaret	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	3
Çeşme	7	3	4	—	—	—	2	—	—	—	16
Köprü	—	1	1	—	—	1	—	—	—	—	3
Kal'a	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
Hamam	3	1	1	1	1	1	1	—	—	—	9
Köşk	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kervansaray	6	—	—	4	3	1	1	—	—	1	16
YEKÛN	97	29	22	10	11	9	6	3	3	2	192

II inci. Cedvel

Eserin bulunduğu yer	HANGİ DEVRE AİT OLDUĞU				
	Selçuk	Eşrefoğlu	Karamanoğlu	Osmanlı	Yekûn
Konya	58	—	12	27	97
Akşehir	15	—	2	12	29
Karaman	1	—	13	8	22
Beyşehir	2	6	1	2	11
Ereğli	1	—	3	6	10
Ilgın	3	—	3	3	9
Karapınar	—	—	—	6	6
Ermenâk	—	—	3	—	3
Seydişehir	—	2	1	—	3
Kadınhanı	1	—	1	—	2
Yekûn	81	8	39	64	192

Konyada 12 — 19 uncu asırlarda yapılmış eserler arasında Akıncı mescidi, Nalinci baba Künbedi, Anber Reis türbesi gibi yıkılanlar; adlarını kitaplarda görüp, yerlerini bilmediğimiz diğer eserler de vardır. 13-15 tanesinin kitabesini müzede esefle görüyoruz. Bunların yıkılmasına göz yummuş olanlar utansınlar!. Bu arada Kadı Mürsel Camiini, Hacı Hasan, Hacı Halil gibi hayır sahipleri, Alâeddin camiini Sürûri Paşa, Sadreddini Konevî camiile Ali Gâv medresesi Ferit Paşa tarafından... ilâh.. onarılmış olduğu için, onarıcıların himmetlerini rahmet ve takdirle anıyoruz.

Türkiye Cumhuriyetinin nurlu günlerinde tarihî eserlere verilen önem ve yapılan işler :

Cumhuriyetin Büyük Kurucusu Ulu Atamız, 1931 de yaptıkları gezilerinde Konyamızı da şereflendirmişler, Konyanın eşsiz, emsalsiz değerler saklıyan tarih ve sanat eserlerini kendilerine has dikkatle görmüşler ve 3/23/1931 de Konyadan Başbakanlığa şu telgrafı çekmişlerdi :

“Son tetkik seyahatımda muhtelif yerlerdeki müzeleri, sanat ve medeniyet eserlerini de gözden geçirdim : 1 — İstanbuldan başka Bursa, İzmir Antalya, Adana ve Konyada mevcut müzeleri gördüm. Bunlarda şimdiye

kadar bulunabilen bazı eserler muhafaza olunmakta ve kısmen ecnebi mütehassısların yardımlarıyla tasnif edilmektedir. Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmî surette muhafaza ve tasnifleri ve geçmiş devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan âbidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere Arkeoloji mütehassıslarına kat'î lüzum vardır. Bunun için Maarifce harice tahsile gönderilecek talebeden bir kısmının bu şubeye tahsisi muvafık olacağı fikrindeyim.

II — Konyada asırlarca devam etmiş ihmaller sebebiyle büyük bir harabî içinde bulunmalarına rağmen sekiz asır evvel Türk medeniyetinin hakikî mimarî şaheserleri sayılacak kıymette bazı mebanî vardır. Bunlardan bilhassa Karatay Medresesi, Alâeddin camii, Sahip Ata Medrese, cami ve türbesi Sırçalı mescit, İnce minare camii derhal ve müstâcelen tamire muhtaç bir haldedirler. Bu tamirin gecikmesi, bu eserlerin kâmilinden indirasını mucip olacağından kâffesinin mütehassıs zevat nezaretiyle tamirinin temin buyurulmasını rica ederim..”

GAZİ M. KEMAL

Biz evlatlarına nesilden nesle devam edecek bir emir mahiyetinde olan bu telegraf dikkatle okununca Ebedî Şefimizin Konyadaki tarihî eserleri ne kadar sevmiş, hazin durumlarına yürekleri sızlayarak acele tamirlerini emretmiş oldukları pek aşikâr olarak anlaşılır. Denilebilirki Aziz Atamız, Tarih Kurumunun temellerini Karatay ve İnce minareyi seyrederken atmışlardır.

Millî Şefimiz, Cumhur Başkanı-mız İsmet İnönü, aynı ilgiyi kesin emirleriyle zaman zaman açığa vurmuşlardır.

1934 tarihinde yaptıkları bir genelgede “Millî varlığımızı, medeniyetimizi, bugün ve gelecek asırlarda tanıtan ve tanıtabilecek olan kıymetli âbidelerin mânâlı ve mânâsız bahanelerle yıkılması değil, bilakis beşer ve tabiatın tahribatına karşı titiz bir itina ile korunması mültezemdır. Bu yalnız kanunî bir vazife değil, millî bir borçtur..”

1935 de verdikleri diğer bir emirde, eski eserlere gösterilmesi lazım gelen sevginin en canlı ifadesile: “Türkün Yüksek âbidatına ve yadigarlarına karşı saygı beslemesini isterim..” Buyurmuşlardır.

1939 da yaptıkları bir genelge ile de, Eski eserlerin hepimiz tarafından benimsenmesi lüzumunu işaret buyurmuşlardır.

“Hangi daireye ait olursa olsun Türk sanat ve medeniyetinin kıymetli belgeleri olmak itibarile memleketin malı ve muhafazaları herkesce millî vazife telâkki edilmesi lazım olan bu gibi eserlere karşı gösterilecek ihmal ve lakaydıyı hiç bir sebep ma'zur gösteremez..” (*)

Cumhuriyet devrinde eski eserlerimizin mâna ve değeri anlaşılmış, bu yolda Alâeddin Cemil, Halil Etem, Nurettin İbrahim, Celâl Esat Arseven, Doktor Süheyl Ünver, Falih Rıfkı Atay, İlâh.. gibi diğer Türk bilgin ve aydınları; Paul Léon, Dudley Heathcote, Albert Gabriyel... İlâh.. gibi yabancı uzmanlar tarafından bu eserlerin korun-

(*) — Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücelin söylevlerinden. Eski eserler ve müzeler birinci danışma komisyonu çalışmaları Ankara 1935 Maarif Matbaası Sayfa 3 - 4.

masına dair yazılar yazılmış, eski eserleri araştırma ve koruma kılavuzu, monografiler, kataloglar, korpüsler, anıtların korunması ve onarılması, (**) gibi hepsi eski eserlerin değerlerini, korunma ve onarılmasını amaç tutan kitaplar yayınlanmıştır.

Anıtları koruma komisyonları kurulmuş, yurdumuzda ki eski eserlerin tescil ve onarmaları için programlar hazırlanmış. (***) Nihayet eski eser-

(**) — Anıtların korunması, onarılması. Yüksek mimar Ali Saim Ülgen Ankara Maarif matbaası 1943. Bu yolda yazılan eserlerin en değerlisidir.

(***) — Anıtları koruma komisyonunun 1933 - 1935 yıllarında ki çalışmaları. Devlet matbaası 1935

ler ve müzeler birinci danışma komisyonu toplanarak yapılacak işleri tesbit etmiş, bir başlangıç olarak onarım ekipleri de kurulmuştur. Konya eski eserleri sevenler cemiyeti gibi hususî teşekküller de bu arada saymaya değer. Bu noktaya tekrar geleceğiz.

Cumhuriyet devrindeki bu hamleler yalnız kâğıt üzerinde kalmadı. Fikirlerle, vicdanlara işledi. Tutarı milyonlara varan masraflar yapıldı. Yalnız Konya ilinde ki eski eserlerin onarımı için 1930 - 1945 yılları içinde harcanan para listesi aşağıda gösterilmiştir. Cedvel (III).

III. ncü Cedvel

Senesi	M. E. Bakanlığı		Vakıflar U. M.		Hangi eserin tamir edilmiş olduğu
	Lira	K.	Lira	K.	
1930	2080	00			Konyada İnceminare
1929			7575	98	Mevlâna türbesi
1933			1125	00	" "
1937	3095	64			Karatay medresesi
1937	954	36			İnceminare "
1937	10029	28			İplikçi camii
1938	24232	49			" "
1939	3659	72			" "
1940	1018	98			Mevlâna türbesi
1940	194	80			Sırçalı medrese
1940			10000	00	Beyşehir Eşrofoğlu camii
1941			5009	00	Ereğlide Ulu cami
1941			9500	00	Beyşehir Eşrofoğlu camii
1942	750	00			Konya Mevlâna türbesi
1942	8494	24			" İplikçi camii
1943	9499	97			" "
1943	3000	00			" küçük Karatay ve Sırçalı medrese
1943	704	08			" İplikçi camii gişesi
1944	300	00			" Sırçalı, İnceminare ve Sahib Ata
1944	842	67			Tektük onarımlar
1945	270	00			Sahibiata tamiri
1945	749	00			İplikçi camii yanındaki kümbet
1945	780	00			Sırçalı medrese
1945	888	55			Tektük onarım masrafları.
	71542	78	33209	98	Y E K Ü N

Sırçalı Medrese, İnce Minare, Küçük Karatay, Sahib Ata cami ve medreselerinin onarımı ve kapılarındaki mimari tezyinatdan bozulmuş olanların yapılması için gelen inşaat ekipleri ödeneği tutarı olan 3730 lira 35 kuruş ile Evkaf bütçesinden yapılan giderlerin tutarı 108483 lira 11 kuruş yükselmektedir.

Konya ilinde İl bütçesinden Akşehir, Karaman ve Beyşehir'e birer eski eserler bekçisi atanmış olduğunu, Konyada ki eski eserlerin onarımı için 1946 yılı bütçesile Konya müzesine bir mimar ve iki müteahhasıs usta kadrosu ilâve edildiğini ve bu eserlere sarfedilmek üzere Millî Emlâktan 80,000 lira istendiğini ilâve ederek bu bahsi bitiriyor, Konya Eski Eserleri sevenler cemiyetine geçiyor,

Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Cemiyeti:

Konya ve Mülhakatında eski eserlerin aranması, korunması, onarımı, vatandaşların bu değerli eserler üzerine ilgilerinin çekilmesi gibi yüce bir amaç güderek I/XII/1944 tarihinde cemiyet kurulmuştur. Hayır Sever Konyalıların candan ilgilerine dayanan cemiyetin bir sene gibi kısa bir zamanda teahhüdât, ve teberrüat olarak 10 bin küsur lira kadar parası birikti. Bunlarla Konyadaki eski eserlerin onarımlarına başlandı.

Başta Bayındırlık müdürü Sayın Kemâl Arısoy olduğu halde Konyadaki fen adamları, serbest mühendisler Millî Eğitim Bakanlığı mimarları, cemiyetin yaptıracığı onarımların, keşiflerini, fennî ve hususî şartnamelerini hazırladılar. Millî Eğitim Bakanlığı, Vakıflar Umum Müdürlüğü

fen heyetlerine de onaylattırılan bu keşiflere göre yapılan işler şunlardır:

Lira	Kuruş	Onarılan Eserler
229	50	Selimiye ve kapu camileri kurşunlarının elden geçirilmesi.
1443	00	Kapu Camii merdivenlerinin onarımı.
8420	00	Şems Türbesi onarımı.
233	20	Üçkızlar türbesi "
10305	70	Yekûn

Cemiyetle mahalle halkının el birliği yaparak onardıkları eserler de şunlardır:

Lira	Kuruş	Onarılan Eserler
980	00	Zevle Sultan Mescidi
698	51	Abdülaziz "
854	59	Zenburi "
2533	10	Yekûn
10305	70	Evvelki Yekûn
12838	80	Yekûn

Cemiyetin Ilgın, Seydişehir, Kadınhanı, Cihanbeyli, Bozkır, Ermenâk ilçelerile, Sarayönü, Arkıthani bucaklarında şubeleri açılmıştır. Gelecek yıllarda bir çok kıymetli eserlerle bezenmiş olan Akşehir, Beyşehir, Karaman, Ilgın ve diğer ilçe ve bucaklardaki onarımlara da başlanacağı şüphesizdir.

Onarım işlerinde cemiyet; evinde hastası bulunan bir âile babası durumunda olduğunu daima hatırla tutarak bu işten anlıyan fen adamlarile sıkı bir işbirliği yapmak amacındadır. Yapılan işler herkesin takdiri üzerinde topladı. Hele o eski eserleri yapanların öz evladı olan hayırsever Konya'ılar tâ gönülden sevdiler ve sevindiler.

Şems Türbesinin onarım keşiflerini hazırlayan ve cemiyetin fahri mühendisliğini de üzerine alan Sayın Yüksek Mühendis Cemil Ünal ve arkadaşı Bedri Ünal, binanın çamur, harç ve moloz taşla yapılmış olan duvarlarının korkunç bir şekilde çatlamış; ortasındaki büyük kemerin çökmek üzere olduğunu; binanın mimarî kıymeti olmadığını, fakat içinde büyük Türk mutasavvıfı Mevlânânın tasavvufta üstadı ve pek çok değerli eserleriyle cihanşumul bir şöhrat olan Şems-i Tibrizî yattığını düşünerek işi ele aldılar.

Şakulünden kaymış çamur harçlı duvarların Restorasyon yapılmasında bir fayda görmediler. Rekonstrüksiyon suretile, yani: İnşaat malzemesini değiştirerek onarımını uygun buldular (*).

Kireç ve çimento karışık harçla Sille taşından asırlarca dayanabilecek bir duvar yaptırmak istediler.

Cemiyet, Şems türbesinin en büyük tehlike gösteren doğu ve güney duvarlarıyla çatıyı tulan büyük kemerini, üstünün kurşunlarını yaptırmıştır. Diğer duvarlar meydanda ve sayın mühendislerin yaptığı işteki isabeti haykırmaktadır.

Onarım işlerinden anlıyan veya anlamıyan bir kaç kişi çıkıp Şems Türbesi aslına göre onarılmamış diyebilir. Bu itirazı yapan selâhiyet

(*) - Tarihi Eserleri Araştırma ve Koruma Kılavuzu Sahife 138. Milli Eğitim B. yayınlarından 1935 Devlet Basımevi.

sahibi ise, mütaallâlarına saygı göstererek: Bazan iki doktor bir hastanın teşhis ve tedavisinde başka başka yollar gösterebilir. Hasta sahibi ise hastasının sağlığına iyi gelen teşhis ve tedaviyi benimser; diyoruz. Ömründe bir tavuk kümesi yaptırmamış yahut her hangi bir esere, bir mala harç vurdurmamış olanların itirazlarını da iyi niyetlerine bağışlayıp geçmeyi ülkümüze uygun buluyoruz.

Buraya kadar yazdığımız yazılarla Konyamızın tarihi eserler bakımından zenginliğini ve bu eserlerin korunması ve onarılması için gösterilen himmetleri ifadeye çalıştık. Kesin olarak söyleyebiliriz ki, bugün, kubbeleri delinmiş, duvarları çatlamış, çinileri rutubetten dökülmeye başlamış, kitabeleri kırılmış, mihrapları yıkılmış Karatay, İnce minare, Sahibi Ata, Eşref Oğlu Türbesi, Abdülmümin Mescidi, Nefise Hatun Medresesi, Akşehirin Taş Medresesi Horozlu Han, Alâeddin cami ve Kervansarayı gibi tarih ve mimarlık bakımından pek çok değeri olan eserlerimiz daha çok masraflara, himmetlere bakım ve onarımlara muhtaçdırlar.

Bu ecdat eserlerinin ele alınması için milletçe, devletçe el birliği halinde umumî bir seferberlik yapılacağı günleri bekliyor; içinde bulunduğumuz harp yıllarından sonra azîz Cumhuriyetimizin bu yüce himmetlerini esirgemeyeceğine inanmış bulunuyoruz.

EV ÇALIŞMALARI

Cumhuriyet Bayramının (22) nci yıl dönümünde Evimizin türlü kolları üzerlerine aldıkları işleri biraz daha hızlandırmış ve arttırmış olarak bu büyük bayrama yaraşır bir olgunlukla hareket ederek Konya çevresinin sevgi ve ilgisini üzerlerinde toplamışlardır. Konferanslar, toplantılar, yayınlar, çeşitli sergiler bu çalışmalarının gözle görülen ve müsbet sonuçlarıdır.

1 — 28 Ekim öğleden sonra başlamak üzere çevremizin aydınları, gençleri, öğrencileri tarafından verilen ve Cumhuriyetimizin 22 yıllık çalışma ve başarılarını belirten konferanslar hoparlörle şehre verilmiş; hoparlörlerin bulunduğu alanlarda toplanan yurtdaşlar bu konuşmaları ilgi ile dinlemişlerdir.

2 — Otuz Ekim günü akşamı Halkevi temsil kolu tarafından Halkevi sinema salonunda çok kalabalık bir vatandaş kitlesi karşısında (Saadet perdesi) ve (Tirtıllar) adlı piyesler başarıyla temsil edilmiştir.

3 — 28 Ekim saat 15 de Ev Kütüphanesi salonunda Kütüphane ve Yayın Kolu tarafından Konya Matbaalarının ve Halkevinin yayınlarına ait bir sergi açılmak suretiyle Konyanın kültür hayatımıza yaptığı hizmetler belirtilmiştir. Halkevi Başkanının kısa ve özlü bir söylevi ile açılmış ve üç gün devam etmiş olan sergi çevremizde iyi bir iz bırakmıştır.

4 — Güzel Sanatlar: Cumhuriyetin 22 nci yıl dönümü münasebetiyle bir

etüd yayımı çıkarmıştır. Eser, Mevlâna'nın ressamı adı altında Türk ressamlığı'nın pek hususî bir yönünü aydın etmektedir. Meselâ: Eserde Mevlâna'nın muhtelif müzelerde ve hususî ellerde bulunan müteaddit portirelerinin kılışeleri bulunmaktadır. Pek zengin kaynaklarla ilk defa olarak ortaya konulan bu etüd bütün okuyucularımızın doğrudan doğruya evimizden tedarik etmelerini pek faydalı buluyoruz.

Komitenin aynı zamanda amatör resim sergisi adı ile açtığı sergisini burada zikredebiliriz, bilhassa sergi ressam Zeki Kocameni ve ressam Abdullah Çizerin evimizde açtıkları kursların mahsullerini toplamaktadır. Altmış aşan eserler arasında, haki-katen evimizin yüzünü ağartacak çalışmalar bulunmaktadır. Bilhassa, Konya'dan yapılmış bir çok âbide resimleri, portireler ve meyve resimleri vardır.

Sergiye hariçten de bazı sanat-kârlarımız iştirâk ederek sergi mevcudunu büyük bir sayıya çıkarmışlardır. Eserler arasında, yağlı boya ve sulu boya bulunduğu gibi, büyük bir sayıyı da çizgi ve kara kalem eserleri doldurmaktadır. Sergi pek kısa bir müddet devam etmesine rağmen muhitte sanata karşı büyük bir ilgi uyandırmıştır.

5 — Ebedî Şef Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla 10 kasımda bir ihtifal yapılmıştır. İhtifale o günün manasını canlandıracak bir tarzda Atatürk'ün büstü ve Türk bayraklarıyla

Halkevimiz yayınlarının illerimizdeki akisleri

99 Sayılı (Ülkü) 82 sayılı dergimizi ele alarak Prof. Süheyl Ünver'in "XIII - XV inci asırlarda yapılan kitap tezhipleri ve bu ince san'atın Konyada dirilmesi lüzumu hakkında," konulu yazısıyla, Arif Bilge'nin "Akviran Bucağı," adlı çevreyi tanıtmaya yazısını andıktan sonra A. Galip Öztürkmen'in "Türk Milleti ve Milliyetçiliği," adlı yazısından bir kaç cümle alarak dergimizi tanıtıyor.

Mersinde çıkan "Akın," gazetesi 21/XII/1945 tarihli "Halkevleri ve yayınları," başlığı altında çıkan inceleme yazısında evimizin son olarak yayınladığı Mevlânânın Ressamları, Konya çevresinde beslenme meseleleri, Konya, Ilgın folkloru adlı eserleri kısa özetlerle okuyucularına tanıttıktan sonra; Halkevleri çalışmaları üzerinde durarak "Bu Eserlerin yayınlanmasında Konya Halkevinin her komitesinin oldukça mühim yardımları dokunmuştur. Bunun içindir ki İstanbul ve Ankara Halkevleriyle yarış halindedir," dedikten sonra Mersin Halkevine yayınlarımızı örnek olarak göstermekte ve çok yerinde olarak "Halkevcilik mukaddes bir vazifedir," demektedir.

Konya Halkevi, dergi ve yayınlarını çevrelerinde tanıtmaya çalışan yurtdaşlara teşekkürü bir borç sayar.

Ş. K.

hazırlanmış olan ev salonunda Ev Başkanının kısa sözleri ve beş dakikalık susma saygısıyla başlanmış müteakiben Ali Rıza Korap tarafından Atatürk'ün hayatı, memlekete hizmetleri anlatılmış; Muvaffak Sami Onat tarafından da Millî Şef İnönü'nün bu günle ilgili olan "Millete beyanna-

mesi," okunarak toplantıya son verilmiştir.

6 — Halkevi çocuk kulübü her haftanın belirli günlerinde çalışmalarına devam etmektedir. Kulübün üye adedi her ay artmakta ve çalışmaları çocuk ana ve babalarının içten ve samimî ilgileriyle karşılanmaktadır.